

Hat mellan raderna

En diskursanalytisk studie av hur svenska domstolar konstruerar hatmotiv

Av: Angelina Johansson

Mikaela Johansson

LUNDS UNIVERSITET

Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÄSK02)

Vårterminen 2026

Handledare: Matilda Arvidsson

Examinator: Matthias Baier

Abstract

This study examines how hate motives are constructed through a linguistic phrasing in Swedish criminal court judgments from a sociology of law perspective. The aim is to analyze how courts as institutional actors produce and reproduce legal meaning of hate motives through juridical discourse. The study applies a qualitative discourse analytical approach with a linguistic focus and grounded in a social constructionist perspective. From a social constructionist viewpoint, legal meanings are understood as socially and linguistically produced rather than objectively given. The empirical material for this study consists of 41 Swedish criminal judgements between 1994-2026. The analysis focuses on recurring linguistic patterns, structures and forms of discursive silence in the courts' reasoning about hate crime.

The findings demonstrate that courts construct hate motives through varying degrees of linguistic certainty, explicitness and contextual interpretation. The results indicate that juridical discourse contributes to establishing boundaries for what becomes legally recognizable as hate. Certain discriminatory expressions and identities are given stronger legal relevance while other potential hate motives are being marginalized or left unaddressed through forms of discursive silence. Differences between district court and court of appeal illustrate how legal meanings are negotiated and reformulated within the juridical process.

The findings suggest how courts can be understood as active meaning-making institutions that continuously shape and reproduce legal understandings of hate motives within the Swedish legal system.

Nyckelord: Diskurs, domstolar, hatbrott, hatmotiv, socialkonstruktivism

Antal ord: 14 994

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.	Problemformulering.....	2
2.	Syfte och frågeställning.....	3
3.	Avgränsning	4
2.	Tidigare forskning.....	5
3.	Teori	8
3.1	Socialkonstruktivism	8
3.2	Diskursbegreppet	10
4	Metod	13
4.1	Metodval	13
4.2	Operationalisering.....	14
4.3	Datainsamling och urval	15
5	Metoddiskussion.....	16
6	Resultat.....	20
7	Analys	29
7.1	Kodning hatmotiv	30
7.2	Kodning av diskriminerande uttryck	31
7.3	Diskursiv tystnad	33
7.4	Diskursivt utrymme	34
7.5	Diskursiv implicit.....	35
7.6	Säkert språk	37
7.7	Försiktigt språk.....	38
8	Rättssociologisk diskussion	39
9	Slutsats.....	41
10	Litteraturförteckning	44
	Svensk författningssamling (SFS)	45
	Brottmålsdomar.....	45

1 Introduktion

Hatbrott har under de senaste decennierna fått en alltmer framträdande plats i såväl politisk som medial samhällsdebatt, vilket kan ses genom bland annat motioner, statliga utredningar och tidningsartiklar (Stenevi 2024/25:38; Statens offentliga utredningar, SOU 2023:80; Holm 2026). Diskussionen kring hatbrott präglas dock i utsträckning av fokus på förekomst, utsatthet och rättsliga åtgärder snarare än hur själva hatmotivet kan och ska förstås samt definieras. Begreppet hatmotiv tenderar därmed att tas för givet, trots att det utgör en central förutsättning för att ett brott ska kunna kvalificeras som hatbrott i rättslig mening.

Även inom forskningen har hatbrott främst studerats utifrån deras sociala konsekvenser och rättslig reglering, mindre uppmärksamhet har riktats mot hur motivet ges konkret innebörd i rättsliga sammanhang (Wieslander 2025; Hagerlid & Granström 2023). Detta öppnar upp för mer forskning om hur hatmotivets diskursiva processer producerar och ges rättslig mening.

Vad som i rättsliga sammanhang definieras som ett hatmotiv är ofta en fråga om identifiering, vilket kan fastställas genom rättslig prövning (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 7). Hatmotiv framstår som mindre självklar eftersom de medför en viss juridisk komplexitet (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 46). Motivets, till skillnad från brottsgärningen är inte omedelbart observerbar vilket betyder att den är svårare att bevisa. Detta eftersom domstolen måste tolka uttalanden och handlingar i dess kontext för att avgöra och fastställa huruvida gärningen kan åberopas som hatmotiv (a.a.). Detta innebär att i domstolens avgörande, kan hatmotiv förstås som något som inte bara upptäcks utan något som formuleras, avgränsas och ges betydelse genom diskursiva lingvistiska formuleringar och resonemang.

I en svensk kontext regleras hatbrott inte som en egen brottsrubricering utan som en straffskärpningsgrund enligt 29 kap. 2 § 7 p. Brottsbalken (SFS 1962:700; Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 11). Enligt bestämmelsen ska det anses som en försvårande omständighet om ett brott begås i syfte att *kränka en person eller en grupp av personer på grund av exempelvis ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck* (a.a.). Därutöver finns det specifika brottsrubriceringar såsom hets mot folkgrupp som direkt tar sikte på

diskriminerande uttryck riktade mot särskild skyddade grupper (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 27).

Domar kan förstås som mer än en redogörelse för hur lagar tillämpas i enskilda fall, de kan även förstås som texter där rättsliga bedömningar genomförs. Här formuleras vilka uttryck och handlingar som kan tolkas som hat och vilka grupper som anses vara särskilt skyddsvärda (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 22). I denna process etableras gränser för vad som rättsligt erkänns som hatmotiv och vad som faller utanför (Phillips & Grattet 2000, s. 585). Domstolens formuleringar får därmed en vidare betydelse i och med att de bidrar till att forma de diskursiva ramar inom vilka hatmotiv kan förstås i rättslig kontext.

En analys av språket i domar innebär därmed att uppmärksamheten riktas mot hur mening skapas och hur betydelsen av olika begrepp formas i språket. Det är inte enbart det som skrivs, utan hur det skrivs, i vilka sammanhang och med vilka konsekvenser. Språkliga val bidrar därmed till att vissa tolkningar framstår som mer legitima och övertygande medan andra marginaliseras och osynliggörs (Frølund Thomsen 2007, s. 139-140). Genom en lingvistisk diskursanalys kan rättsliga kategorier, såsom hatmotiv förstås som något som inte enbart tillämpas utan också konstant produceras och reproduceras i rättens diskurs.

Genom att belysa detta avser studien att bidra till en fördjupad förståelse av hur domstolar genom språkliga formuleringar motiverar och konstruerar hatmotiv i domar.

1. Problemformulering

En central aspekt i den svenska regleringen av hatbrott är att hatmotiv ges rättslig betydelse trots att det saknas en tydlig definition om vad som utgör ett hatmotiv i praktiken. Detta innebär att bedömningen av hatmotiv i hög grad lämnas till domstolars tolkning, vilket skapar ett tolkningsutrymme där frågan om vad som erkänns som hatmotiv blir beroende av hur domstolar resonerar i enskilda fall. Rättstillämpning handlar därmed inte enbart om att applicera regler och lagar utan även om hur språkliga val och processer ger innehåll åt juridiska begrepp. Samtidigt tenderar åklagare, domstolar och domar att framställas som neutrala och objektiva (Zetterström 2017, s. 46). En sådan förståelse riskerar att osynliggöra den meningsskapande praktik som domar utgör. Genom sina formuleringar etablerar men också konstruerar domstolar

olika sätt att förstå motiv (Phillips & Grattet 2000, s. 573-575; 579). Detta får särskild betydelse i relation till hatmotiv, där bedömningen ofta vilar på tolkningar av språk, symbolik och kontext snarare än på teknisk bevisning (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 46).

Mot denna bakgrund kan problemet formuleras som en spänning mellan föreställningen om domar som neutrala och förståelsen av dem som språkliga och diskursiva praktiker där rättslig mening skapas. Detta pekar på ett behov av att närmare klargöra hur hatmotiv faktiskt ges konkret innehåll genom domstolens diskursiva process.

Ur ett rättssociologiskt perspektiv är detta relevant eftersom rättsliga kategorier och begrepp inte enbart behöver förstås som självklara och givna utan som både socialt och institutionellt konstruerade. En analys av hur hatmotiv lingvistiskt formuleras i domar möjliggör därmed en granskning av hur rättslig mening produceras genom språkliga och diskursiva processer.

Studien bidrar därmed med kunskap om hur hatmotiv inte enbart tillämpas utan också produceras och synliggör därigenom domstolarnas roll i att forma den rättsliga innebörden av hat inom det svenska rättssystemet. Studiens fokus riktas mot domar som en meningsskapande praktik med uppmärksamhet på hur hatmotiv ges innehåll genom lingvistiska formuleringar. Analysen fokuserar på vilka uttryck och kodningar som används för att identifiera hatmotiv och hur dessa ges relevans i domstolars resonemang. Analysen bidrar därmed till en indikation av vilka rättsliga och samhällsliga konsekvenser detta kan leda till.

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att klargöra hur svenska domstolar i praktiken beskriver hatmotiv i domar genom att identifiera och analysera de diskurser som framträder i dessa formuleringar. Genom detta analyseras hur domstolar, via lingvistiska uttryck, bidrar till att konstruera vad som uppfattas som hatmotiv.

Frågeställning som styr denna studie lyder som följande:

Hur ges hatmotiv rättslig mening genom språkliga formuleringar i svenska domstolars brottmålsdomar?

3. Avgränsning

Studien avgränsas till att undersöka hur hatmotiv konstrueras genom lingvistiska formuleringar i domar från svenska domstolar. Detta baseras på studiens diskursanalytiska ansats, där fokus ligger på hur domstolar bidrar till att språkligt konstruerar vad hat innebär. Analysen omfattar i huvudsak två instanser, domar från tingsrätter och hovrätter i Sverige. I de fall där hovrättsdomar utgör överklaganden av tingsrättsdomar analyseras båda instansernas avgöranden för samma fall, i syfte att möjliggöra jämförelser av eventuella diskursiva skillnader mellan instanserna.

Domar anses vara ett lämpligt empiriskt material eftersom de kan ses som domstolens arena där rättsliga bedömningar får rättskraft. Domen som helhet representerar den slutgiltiga produkten av rättsprocessen, med såväl yrkanden, utsagor som domskäl, vilket i sin tur blir en del av rättslig praxis och förståelse. Till skillnad från andra delar av rättsprocessen, såsom förundersökningar, är det i själva domen som tolkningar prövas och fastställs. Genom domen blir vissa sätt att förstå och formulera exempelvis hatmotiv rättsligt giltiga. Det är därför i domen, snarare än andra delar som domstolens diskursiva konstruktioner är som tydligast.

För studiens diskursanalytiska ansats är detta centralt eftersom analysen inte avser identifiera förekomsten av diskriminerande uttryck eller hatmotiv utan hur rättslig mening produceras genom domstolarnas språkliga mönster. Genom att analysera hela domen möjliggörs därmed en förståelse av hur hatmotivet konstrueras i samspelet mellan olika delar i domen.

Vidare avgränsas materialet i en tidsperiod från 1994, eftersom det var då bestämmelsen i 29 kap. 2§ 7p. Brottsbalken trädde i kraft (SFS 1994:306), fram till nuvarande år 2026. Den senaste lagändringen (SFS 2025:586) inkluderas därmed i materialet. I övrigt fokuserar studien inte på att fastställa huruvida hatmotiv föreligger i enskilda fall eller att bedöma domstolens juridiska avgörande, utan fokus ligger på de diskursiva processer genom vilka hatmotiv ges mening och blir rättsligt begripliga.

2. Tidigare forskning

Ambitionen har varit att genomföra en systematisk litteraturöversikt för att redovisa den kunskap som finns inom forskningsfältet och för att identifiera kunskapsluckor, konsensus eller konflikter inom fältet.

Den systematiska litteraturöversikten visar att forskningen inom hatbrott rör sig på flera nivåer. Dels behandlas den normativa frågan om det är legitimt att beakta motiv inom straffrätten, dels de praktiska utmaningarna med att identifiera och bevisa hatmotiv i rättsprocessen (Brax 2016; Wieslander 2025; Phillips & Grattet 2000).

Övergripande framkommer det att forskningen visar en bild där den teoretiska grunden för lagstiftningen är relativt stabil, medan tillämpningen präglas av återkommande problem (Brax 2016; Wieslander 2025; Phillips & Grattet 2000). Denna bild förstärks av studier som visar att det kvarstår tydligt glapp mellan policy och praktik där implementeringen i rättssystemet präglas av inkonsekvens, osäkerhet och andra organisatoriska hinder (Hagerlid & Granström 2023).

En central teoretisk fråga inom forskningen är om det är rimligt att låta motiv påverka straffvärdet. Traditionellt fokuserar straffrätten på handling och uppsåt snarare än motiv, detta eftersom motiv anses ligga utanför individens direkta kontroll (Brax 2016, s. 232). Brax (2016) problematiserar detta och menar att hatbrottslagstiftningen inte straffar känslor i sig, utan beslutet att agera utifrån ett klandervärt omoraliskt motiv (s. 231). Hatmotiv förstås på så sätt som ett uttryck för ett val som är viljestyrt, trots att känslor inte alltid är viljestyrda, är handlingar det enligt Brax (2016, s. 239). Straffet riktas således mot den viljestyrda gärningen, inte själva motivet, vilket ger en normativ grund för att låta motiv påverka straffvärdet (Brax 2016, s. 244). Mot denna grund kan hatbrott också förstås som mer allvarliga än motsvarande brott utan hatmotiv eftersom de uttrycker ett särskilt klandervärt val (Brax 2016, s. 230). Samtidigt säger Brax (2016) relativt lite om hur hatmotiv i praktiken ska identifieras eller bevisas inom rättssystemet, vilket lämnar ett utrymme där praktiska problem uppstår.

När fokus i stället förskjuts till rättssystemets praktiska hantering av hatbrott blir en rad utmaningar tydliga. Forskning visar att problem uppstår redan i den första identifieringen av hatbrott. Hagerlid och Granström (2023) påpekar att eftersom Sverige saknar en särskild brottsrubricering för hatbrott måste hatmotiv uppmärksammas och

registreras genom särskilda rutiner i polisens anmälningssystem (s. 199). Trots införandet av digitala markeringar och påminnelse-system kvarstår utmaningar i klassificeringen. Studier visar att hatbrott ibland inte identifieras alls, samtidigt som andra händelser felaktigt klassificeras som hatbrott, vilket leder till både falska negativa och falska positiva registreringar (Hagerlid & Granström 2023, s. 199–200). Detta illustrerar hur tillämpningen inte bara är beroende av lagstiftningens utformning, utan även av organisatoriska rutiner och tolkningar i praktiken.

Hagerlid och Granström (2023) analyserar genom en tjugoårig uppföljning om tidigare identifierade problem kvarstår, och identifierar tre centrala problemområden: screening, utredning och straffmätning (s. 199). I screeningfasen kvarstår en osäkerhet kring vad som ska klassificeras som hatbrott (s. 199–200). I utredningsfasen uppstår betydande svårigheter kopplade till bevisbördan, eftersom åklagaren måste styrka både den brottsliga gärningen och att motivet omfattas av straffskärpningsregeln (s. 200–201). Vidare konstateras att straffskärpningsbestämmelsen tillämpas inkonsekvent och att det saknas tydlig praxis kring hur mycket straffet ska skärpas när hatmotiv beaktas (s. 202–204). Sammantaget visar studien att det fortfarande finns ett tydligt glapp mellan lagstiftningens intentioner och dess faktiska tillämpning.

Även diskursiva faktorer påverkar tillämpningen. Wieslander (2025) visar i en etnografisk studie hur polisstudenter utvecklar så kallade “disclaimers”, det vill säga återkommande tolkningsstrategier som kan riskera att osynliggöra eller omdefiniera hatmotiv (s. 1256; 1261). Dessa inkluderar exempelvis att trivialisera händelsen, hänvisa till brist på bevis eller framföra alternativa förklaringar, såsom att hat inte är det enda motivet för gärningspersonens agerande eller uppsåt (Wieslander 2025, s. 1263). Även så kallad “victim blaming” och föreställningar om att hatbrott inte kan ske inom samma grupp förekommer. Eftersom hatbrott måste identifieras tidigt i processen kan dess “disclaimers” eller tolkningsstrategier få direkta konsekvenser för rättsprocessen (Wieslander 2025, s. 1260). Därmed blir det tydligt att inte enbart juridiska regler, utan även kulturella och diskursiva praktiker inom rättsväsendet påverkar hur hatbrott hanteras.

Ytterligare forskning har uppmärksammat domstolens roll i att forma den rättsliga innebörden av begreppet hatbrott. Phillips och Grattet (2000) visar, genom en analys av amerikansk rättspraxis, att begreppet hatbrott inte är statiskt utan utvecklas och

omformas över tid genom domstolarnas sätt att resonera och argumentera (s. 567; 594). I en analys av avgöranden från de högre instanserna påvisas hur domstolar gradvis konkretiserar vad som ska räknas som hatbrott, det vill säga vilka handlingar och intentioner som omfattas samt hur dessa förstås i relation till andra lagar, regler och principer såsom yttrandefrihet och rättssäkerhet (Phillips & Grattet 2000, s. 573-575; 579). På så sätt blir det tydligt att den rättsliga innebörden av hatbrott inte enbart följer av lagtexten, utan formas i en pågående tolkningsprocess där domstolar spelar en central roll.

Phillips och Grattet (2000) beskriver hur hatbrottsbegreppet utvecklas genom en successiv process där begreppet både förtydligas och breddas (s. 568; 594). Först läggs stor vikt vid att definiera och avgränsa vad som omfattas av hatbrott, för att det därefter i högre grad handlar om att tillämpa begreppet i nya situationer (Phillips & Grattet 2000, s. 585). I takt med detta blir domstolens argumentation mer enhetlig och mer avgränsad, vilket leder till att vissa sätt att förstå hatbrott blir tydligare än andra. (a.a.). Vidare beskriver författarna detta som en form av institutionalisering, där ett tidigare omdebatterat begrepp stegvis blir stabilt och etablerat inom rättssystemet (Phillips & Grattet 2000, s. 571-572).

Tidigare forskning om hatbrott och hatmotiv handlar således främst om två saker. Dels diskuteras det om det är rimligt att ta hänsyn till motiv i straffrätten (Brax 2016), dels lyfts flera problem i hur hatmotiv hanteras i praktiken, till exempel svårigheter att identifiera och bevisa dem (Wieslander 2025; Hagerlid & Granström 2023). Forskningen visar att det finns ett tydligt glapp mellan lagstiftning och hur den faktiskt används i rättssystemet (Hagerlid & Granström 2023).

Trots att det finns studier som visar att domstolar spelar en roll i att forma vad som räknas som hatbrott (Phillips & Grattet 2000), är den rättssociologiska forskningen inom ämnet fortfarande mycket begränsad. Tidigare forskning fokuserar främst på utvecklingen av rättspraxis över tid, eller genom kriminologiska och policyinriktat perspektiv och inte på hur domstolarna fungerar som en meningsskapande institution och vad det innebär.

Det saknas därför kunskap om hur hatmotiv faktiskt beskrivs och motiveras i domar, specifikt ur en svensk kontext. Genom att applicera ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan domstolars diskursiva formuleringar i relation till hatmotiv synliggöras.

3. Teori

Nedan följer de teoretiska ansatser och begrepp som studiens analys bygger på.

3.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen är en teori och ett perspektiv som bygger på antagandet att verkligheten inte är objektiv utan skapas och formas genom sociala processer, symboler och interaktioner, inte minst språkliga sådana (Burr 2015, s. 2-5). I denna studie används socialkonstruktivismen som ett analytiskt och teoretiskt verktyg för att förstå hur hatmotiv skapas och konstrueras genom lingvistiska processer och diskurser.

Två centrala teoretiker inom socialkonstruktivismen är Peter L. Berger och Thomas Luckmann som menar att den sociala konstruktionen av verkligheten haft en betydande förståelse av hur kunskap och samhällliga fenomen uppstår och stabiliseras (Berger & Luckmann 1966, s. 13). Enligt Berger och Luckmann är samhället en mänsklig produkt men som samtidigt framträder som en objektiv verklighet för individerna som lever i samhället (a.a.). Detta skapar en dubbel karaktär som kan förklaras genom processerna externalisering, objektivisering och internalisering. Dessa förklarar hur människor skapar sociala ordningar genom handlingar, dessa handlingar antar i sin tur en till synes objektiv form (Berger & Luckmann 1966, s. 70;78). Den sociala ordningen internaliseras sedan av individer som uppfattar dem som självklara och naturliga (Berger & Luckmann 1966, s. 76). Detta betyder enligt Berger och Luckmann att det som uppfattas som verkligt är resultat av historiskt och socialt diskuterade processer (1966, s. 79-80).

Vidare utgår socialkonstruktivismen från en kritisk syn på föreställningen om att kunskap är objektiv och universell (Berger & Luckmann 1966, s. 14-15). Kunskap förstås i stället som beroende av sitt sociala och kulturella sammanhang (a.a.). Det betyder att vad som anses sant eller falskt inte nödvändigtvis är en direkt återspeglning av en objektiv verklighet utan snarare är ett resultat av sociala överenskommelser och etablerade tolkningsramar (Berger & Luckmann 1966, s. 14; 83-84). I sin tur betyder detta att begrepp som uppfattas självklara och stabila kan förändras i takt med att de sociala sammanhang de används i förändras (Berger & Luckmann 1966, s. 70-73). Socialkonstruktivismen kan därmed öppna upp för analys av hur begrepp skapas, upprätthålls och utvecklas.

En annan kärnaspekt inom socialkonstruktivismen är språkets betydelse för meningsskapande (Berger & Luckmann 1966, s. 52). Berger och Luckmann menar att språket fungerar som ett av de viktigaste verktygen genom vilket individer skapar gemensam förståelse och erfarenheter (1966, s. 53-54). Genom språket görs komplexa fenomen hanterbara och igenkännbara (Berger & Luckmann 1966, s. 53;173). Språkliga kategoriseringar stabiliseras och etableras genom upprepningar och institutionalisering, vilket gör att de framstår som naturliga snarare än konstruerade (Berger & Luckmann 1966, s. 85). På så sätt speglar inte språket enbart verkligheten utan bidrar också aktivt till att skapa den. Språk förstås därmed i denna studie som ett verktyg för meningsskapande praktik. Detta används i analysen för att klargöra hur domstolars formuleringar bidrar till att konstruera hat genom hatmotivet, snarare än enbart beskriva hatet.

Vivien Burr utvecklar den språkliga och diskursiva dimensionen och lyfter fram grundläggande premisser inom socialkonstruktivismen (Burr 2015, s. 2). En av dess premisser är en kritisk inställning till att kunskap är självklar, utan det som tas för givet borde i stället ifrågasättas och analyseras (a.a.). Ytterligare premiss är att kunskap är historiskt och kulturellt betingat, vilket är i likhet med Berger och Luckmann (Burr 2015, s. 3). Olika tidsperioder och olika samhällen kan tolka och förstå samma fenomen olika (Burr 2015, s. 3-4). Vidare betonar Burr även sambandet mellan kunskap och sociala handlingar, där olika sätt att förstå världen möjliggör men även begränsar olika typer av handlingar (Burr 2015, s. 4). Sista premissen som Burr lyfter är kopplingen mellan kunskap och makt, där vissa diskurser får större genomslag och därmed bidrar till att etablera vad som uppfattas som sant eller legitimt (Burr 2015, s. 5).

Socialkonstruktivismen betonar även institutionernas betydelse i produktionen av kunskap och social ordning. Institutioner kan fungera som mekanismer som stabiliserar, reproducerar och legitimerar specifika sätt att tolka och förstå omvärlden (Burr 2015, s. 87). Detta används i studien för att förstå domstolen som en institutionell aktör med särskild auktoritet att definiera vad som räknas som hatmotiv. Genom normer, regler, eller policy bidrar institutioner till att förankra vissa tolkningar som gör att de i sin tur uppfattas som självklara (a.a.). Institutionell kunskap ges samtidigt en särskild auktoritet, vilket gör att den ses som mer legitim än vissa andra typer av kunskap (Berger & Luckmann 1966, s. 79).

I relation till studien blir det socialkonstruktivistiska perspektivet ytterst intressant och relevant, eftersom domstolen utgör en institution med hög grad av rättslig auktoritet. Som tidigare framgått i problemformuleringen är hatmotiv inte direkt observerbara utan måste tolkas genom att gärningspersonens handlingar och uttalanden förstås i dess kontext (Granström, Mellgren & Tiby 2019, s. 46). Detta innebär att fastställandet av hatmotiv är i hög grad beroende av tolkning (a.a.). Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan det förstås som att hatmotiv inte existerar som fasta och objektiva fenomen. Hatmotiv kan förstås som att det får betydelse genom rättsliga och språkliga processer. Analysen i denna studie kommer därför inte att fokusera på om hatmotiv existerar, utan på hur de språkligt konstrueras som närvarande eller frånvarande i domstolens resonemang.

Domstolens avgörande är därmed inte enbart en tillämpning av lag utan även en process där rättsliga begrepp ges innehåll. I diskursiva termer kan detta förstås som att domstolens formuleringar bidrar till att etablera förståelser för vad som utgör en diskriminerande handling och därmed ett hatmotiv. Genom resonemang, kategorisering och språkliga formuleringar kan en struktur skapas där vissa tolkningar framställs som mer legitima än andra. På så sätt reflekterar inte domstolens resonemang verkligheten utan är också aktivt med och skapar den.

En ytterligare aspekt av socialkonstruktivismen som är relevant till studien är synen på kategorier och begrepp som ständigt föränderliga (Berger & Luckmann 1966, s. 86). Begrepp som hat, kränkning eller diskriminering är inte statiska, utan utvecklas över tid genom sociala och institutionella processer. Detta innebär att den rättsliga förståelsen av hatmotiv inte är fast utan kan förändras i takt med att nya tolkningar etableras och gamla ifrågasätts. Domstolar spelar därför en central roll, eftersom deras avgöranden bidrar till att stabilisera vissa definitioner och därmed påverka hur fenomenet förstås i ett bredare samhälleligt sammanhang.

Genom att tillämpa det socialkonstruktivistiska perspektivet möjliggör det en analys av domar som en plats för meningsskapande. Domar kan förstås som texter där rättsliga bedömningar formuleras och därmed produceras förståelser av olika fenomen.

3.2 Diskursbegreppet

Diskurser är därmed nära kopplat till socialkonstruktivismen. Diskurser kan förstås som system av föreställningar, begrepp och språkliga praktiker som formar hur fenomen tolkas och därmed förstås (Burr 2015, s. 74). I denna studie förstås begreppet diskurs som de återkommande sätt att tala om och formulera hatmotiv som framträder i domar. Diskurs handlar därmed inte enbart om enskilda ordval, utan om mönster i hur språk används för att skapa mening kring motiv, handlingar och kategorier (a.a.). Diskurser bidrar till att beskriva verkligheten men också till att forma den genom att definiera vilka tolkningar som blir möjliga och legitima (Burr 2015, s. 79). I analysen används begreppet diskurs för att identifiera återkommande mönster, exempelvis hur hatmotiv kopplas till vissa typer av uttryck, hur de motiveras eller avvisas, samt vilka språkliga formuleringar som gör att ett motiv framstår som juridiskt relevant. Genom detta kan man också förstå diskurser som en dimension, där vissa perspektiv ges företräde och andra marginaliseras (Burr 2015, s. 85; 90). Ett visst sätt att tala om ett fenomen inom ett specifikt diskursivt sammanhang kan förstås som självklart och legitimt medan andra sätt att tolka och förstå det framstår som irrelevant eller till och med avvikande (a.a.).

Diskursbegreppet har utvecklats inom flera olika diskursteoretiska traditioner, exempelvis genom Burrs definition (Burr 2015). Två andra centrala teoretiker inom diskursfältet är Laclau och Mouffe som menar att språk och social verklighet är tätt sammanflätade och att människor förstår samt organiserar världen och därmed verkligheten genom diskurser (Frølund Thomsen 2007, s. 139). I denna studie används dock inte Laclau och Mouffes kritiska diskursanalys som metodologisk eller analytisk utgångspunkt i sin helhet. Studien utgår i stället endast från deras förståelse av diskurs som meningsskapande processer där social verklighet konstrueras genom språk. Fokuset är på hur språkliga formuleringar i domar bidrar till att skapa och stabilisera förståelser av hatmotiv i en rättslig kontext. Diskursbegreppet som studien utgår från är därmed en kombination av Burr, Laclau och Mouffes förståelse och definition.

Begreppet diskurs enligt Laclau och Mouffe handlar om ett helt system av betydelser, idéer, symboler och sätt att förstå världen (Frølund Thomsen 2007, s. 139). Diskurser formar människors uppfattningar om samhället och påverkar samtidigt deras handlingar (a.a.).

Centrala antaganden för Laclau och Mouffe är att språket skapar betydelse i den sociala verkligheten (Frølund Thomsen 2007, s. 139). Vilket går parallellt med det

socialkonstruktivistiska perspektivet. Ord är inte neutrala utan påverkar hur människor tolkar olika fenomen (Frølund Thomsen 2007, s. 140). Detta innebär att ord och deras innebörd eller betydelse formar hur verkligheten förstås (a.a.). Verkligheten kan alltså inte förstås helt utanför de begrepp och språkliga kategorier som människor använder (Frølund Thomsen 2007, s. 139-140). Nya begrepp kan skapa nya sätt att tänka och förstå samhället. Samtidigt betonas att språk inte är helt valfritt eftersom människor måste kunna förstå och kommunicera med varandra. Språket bygger därför på gemensamma regler och en form av social förståelse (Frølund Thomsen 2007, s. 140).

Laclau och Mouffe menar att verkligheten inte har fasta och självklara betydelser i sig själv. Betydelser skapas i stället genom sociala och språkliga processer, och diskurser blir därför avgörande för hur människor uppfattar världen och därmed handlar i den. (Frølund Thomsen 2007, s. 140). Vidare betonar Laclau och Mouffe att en diskurs inte bara innefattar språk eller idéer, utan en social praktik som aktivt skapar mening i samhället (a.a.). De menar att diskurser formar människors förståelse av världen och samtidigt påverkar hur människor handlar (a.a.).

De menar att det finns tre dimensioner som ingår i en diskurs. Den första är begrepp, de ord och idéer som används för att beskriva verkligheten (Frølund Thomsen 2007, s. 139). Den andra är de sociala objekt vars identitet definieras genom dessa begrepp (a.a.). Den tredje dimensionen är människors handlingar, som hela tiden skapar och förändrar relationerna mellan begreppen och de sociala objekten (a.a.). Diskurser blir därmed något dynamiskt som både formar och formas av människors agerande. Inom olika diskurser etableras således kopplingar mellan olika objekt, språk och handling, vilket gör att vissa sätt att förstå verkligheten blir dominerande (a.a.). Diskursen som denna studie utgår från, hatmotiv i domstolen, kan på så sätt förstås som något som inte enbart identifieras i rättens praktik utan också konstrueras genom språkliga och argumentativa formuleringar. I analysen används därför diskursbegreppet för att klargöra hur domstolar genom språk skapar rättslig mening kring vad som framställs som ett hatmotiv.

I *The Archaeology of Knowledge* beskriver Foucault diskurser som system som reglerar vad som kan sägas inom ett visst historiskt sammanhang (Foucault 1972, s. 28-29). Diskurser formar vilka perspektiv, begrepp och sätt att tala som framstår som möjliga och legitima (Foucault 1972, s. 129). Detta i linje med både Burr (2015) och Laclau och

Mouffe (Frølund Thomsen 2007, s. 137-149). Foucault menar att analysen av en diskurs inte endast bör fokusera på det som bokstavligen sägs, utan också på det som inte sägs (Foucault 1972, s. 118-119).

Det som inte sägs blir betydelsefullt eftersom frånvaron av vissa perspektiv eller formuleringar synliggör diskursens gränser (Foucault 1972, s. 118-119). När vissa ämnen, erfarenheter eller sätt att uttrycka sig saknas kan detta förstås som ett resultat av de regler som organiserar diskursen (a.a.). Det osagda ska således inte förstås som en dold mening bakom texten, utan som ett uttryck för diskursens begränsningar och villkor för vad som kan sägas inom ett visst sammanhang (a.a.). Denna förståelse har studien tagit i beaktning vid analysen, det som inte sägs eller frånvaron av hatmotiv diskuteras i analysen för att synliggöra diskursens gränser.

4 Metod

Nedan följer den metod som studien baseras på.

4.1 Metodval

Studien genomfördes genom en diskursanalys med ett lingvistiskt fokus. Inspiration har tagits från olika grenar av den diskursanalytiska metoden med syfte att få en bredd i analysen samt att anpassa till studiens lingvistiska inriktning. Studien baseras på en kvalitativ ansats som syftar till att förstå fenomen på djupet istället för i mätbara siffror (Bryman 2016, s. 340-341). Målet är att få en djup och rik förståelse av hur hatmotivet konstrueras i domar. Vidare utgår studien från en huvudsakligen induktiv ansats eftersom analyskodningar och teman utvecklades från en närläsning av materialet. Detta innebär att resultaten växer fram genom materialet och analysen vilket är typiskt för en induktiv ansats (Bryman 2016, s. 340). Samtidigt finns det deduktiva inslag genom att analysen vägleds av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv.

Diskursanalys utgår från att språket konstruerar verkligheten (Denscombe 2009, s. 393). Ord är därmed inte neutrala utan bär på associationer samt etablerade betydelser, vilket bidrar till förståelse av ett sammanhang. De språkliga val som görs i en text kan därför skapa vissa föreställningar och framhäva specifika perspektiv hos läsaren. Metoden syftar till att bryta ner materialet för att synliggöra bakomliggande budskap (a.a.). En

diskursanalytisk ansats blir därmed relevant för studien eftersom metoden möjliggör ett sätt att studera på vilket sätt språkliga termer formar och konstruerar hatmotiv i domar, vilket ligger i linje med studiens syfte.

Moa Bladini (2013) har i sin doktorsavhandling "I objektivitetens sken" studerat diskurser i svenska tings- och hovrättsdomar. Metoden som använts i Bladinis avhandling (2013) ligger i linje med hur metoden ämnas användas i denna studie eftersom domstolarnas beskrivningar av händelser och motiv innebär att sociala praktiker omformas och reproduceras i en juridisk kontext. I hennes studie har metoden systemfunktionell diskursanalys tillämpats, vilket är en metod med ett lingvistiskt fokus. Bladini (2013, s. 46-47) beskriver att en central princip inom systemfunktionell diskursanalys är att det sker en förändring av de sociala praktiker när de återges i ett nytt sammanhang. Nya diskurser av sociala praktiker skapas som sedan tas ur sitt sammanhang och reproducerats i ett nytt sammanhang. Bladini redogör för att metoden avser att studera hur diskurser konstrueras baserat på sociala praktiker samt hur dessa diskurser får legitimitet (a.a.). Eftersom diskursanalys som generell metod inte har ett tydligt tillvägagångssätt har denna studie hämtat metodologisk inspiration från systemfunktionell diskursanalys. Därför har metoden som Bladini (2013) utgår från utgjort en inspiration men följs inte i sin helhet. Metoden möjliggör därmed att på ett analytiskt sätt dekonstruera dessa sociala praktiker och med hjälp av det socialkonstruktivistiska perspektivet kunna förstå hur hatmotiv ges mening i sitt nya sammanhang.

4.2 Operationalisering

Studien operationaliseras genom att diskursanalytiska och lingvistiska begrepp omsätts till konkreta analytiska kategorier och teman. Fokus låg på den språkliga konstruktionen av hatmotiv och hur domstolar reproducerar diskurser genom sina formuleringar. De centrala analyskodningarna omfattade bland annat ordval, diskriminerande uttryck, vilket utrymme hatmotiv gavs i domarna, graden av språklig säkerhet i domstolens resonemang samt vilka perspektiv som inkluderades eller exkluderades. Kodningarna utvecklades successivt och induktivt genom upprepad närläsning av materialet.

Det socialkonstruktivistiska perspektivet tillämpades för att förstå hur diskurser om hatmotiv reproduceras. De olika kodningarna (se tabell 1) användes i analysen för att

studera hur domstolen resonerat i frågan om hatmotiv. Exempelvis användes kodningar som "hatmotiv explicit", "hatmotiv villkorad" och "hatmotiv avvisad" för att analysera hur domstolen tar ställning till hatmotivet. Kodningarna "säkert språk" och "osäkert språk" användes för att analysera graden av auktoritet i språket i domstolarnas formuleringar. Även så kallad "diskursiv tystnad" analyserades, vilket avsåg situationer som inte problematiseras trots språkliga indikationer samt fenomen som inte gavs vidare resonemang kring. Genom operationaliseringen möjliggjordes därmed en systematisk analys för att studera hur hatmotivet språkligt konstrueras i domarna samt upptäcka både det som uttryckligen framhävs men också det som osynliggjordes.

4.3 Datainsamling och urval

Ett subjektivt urval har gjorts genom insamling av domar från de juridiska rättsdatabaserna JUNO och JP infonet. Denscombe (2009, s. 37) beskriver att subjektiva urval används när det anses att de källor till materialet som väljs kommer att generera relevant information till studien. Forskaren väljer det material som anses ge högst kvalitet och vara mest värdefullt för att besvara studiens syfte. Detta med bakgrund av den förståelse forskaren redan innehar om det som ska studeras med avsikt att inhämta material som troligen ger mest lämplig information (a.a.). Det subjektiva urvalet har således varit lämpligt i relation till studiens syfte och frågeställning.

I nästa steg genomfördes sökningar i rättsdatabaserna med sökorden "*hatbrott*" och "*hatmotiv*". Dessa sökord tillämpades för att identifiera de domar som explicit innehöll ordet hatmotiv eller hatbrott. På sådant sätt kunde domarna smidigt identifieras. Genom sökningen på de juridiska plattformarna gavs även träffar på till exempel "*hot*", "*hotbrott*" samt "*hotmotiv*" och dessa kunde därmed sorteras bort direkt. Även ordet "*hat*" gav träffar vilket visade sig vara irrelevant.

Materialet består av totalt 22 tingsrättsdomar, 18 hovrättsdomar och en dom från högsta domstolen där hatmotiv har åberopats. I de 18 hovrättsdomarna har även tillhörande 18 tingsrättsdomar analyserats, det vill säga tingsrättsdomar som överklagats till hovrätten. Fyra tingsrättsdomar har analyserats utan att ha överklagats till hovrätten. Totalt identifierades 68 domar genom rättsdatabaserna. Eftersom studiens fokus ligger på den språkliga konstruktionen av hatmotiv, exkluderades domar som saknade tillräckligt omfattande resonemang om hatmotiv för en djupare lingvistisk analys. Därutöver

exkluderades dubletter samt en dom som inte längre var tillgänglig i databasen, totalt exkluderades 27 domar. Det material som ingår i analysen uppfyller kriterierna av rätt sökord och tillräckligt med diskursiv substans och resulterade i totalt 41 domar från olika instanser. I ett försök att uppnå en systematisk sökning granskades domarna i den ordning som de befann sig i rättsdatabaserna, det vill säga från toppen till slutet av sidan. Materialet bedömdes vara tillräckligt omfattande för att identifiera återkommande diskursiva mönster, samtidigt har en öppenhet att tillföra mer material funnits om detta inte var fallet.

De 41 domarna har genomgått processer av läsning som genomförts i flera steg. Först en översiktsläsning för att ytterligare granska om materialet har tillräckligt med resonemang för en diskursiv analys, sedan genomfördes en noggrannare läsning om hatmotivet och tilliggande resonemang. I detta skede identifierades ett antal centrala teman och kodningar kopplade till hur hatmotiv framställdes språkligt i domarna. Dessa analyskodningar presenteras i *Tabell 1-Kodning* och utgjorde grunden för den fortsatta analysen. Därefter genomfördes flera steg av närläsning för att förstå och tolka materialet utifrån analyskodningarna.

De teman som identifierades i respektive dom dokumenterades i ett datoriserat kalkylark för att möjliggöra en systematisk jämförelse mellan domarna. Kodningen användes därefter som grund för att identifiera återkommande diskursiva mönster och språkliga konstruktioner. De valda koderna bedömdes vara relevanta eftersom de möjliggjorde en analys av både vad som explicit och implicit formulerades i domarna och vilka perspektiv eller resonemang som tonades ned eller utelämnades. Kategorierna skapade därmed passande förutsättningar för att undersöka hur språket bidrar till att konstruera hatmotiv. Genom detta analytiska tillvägagångssätt möjliggjordes en fördjupad förståelse av de diskursiva processer som präglar domstolarnas framställning av hatmotiv.

5 Metoddiskussion

En diskursanalys med ett lingvistiskt fokus bedömdes vara en passande metod för studien eftersom syftet var att undersöka språkets roll i konstruktionen av hatmotiv i domstolssammanhang. Laclau och Mouffe menar att verkligheten skapas vid användning

av språk (Frølund Thomsen 2007, s. 139). Metoden är därmed lämplig till att svara på hur domstolen resonerar om hatmotiv i domar genom att bryta ner och analysera språket. Genom att dekonstruera domarnas språk kunde studien synliggöra de diskurser som präglar domstolarnas resonemang och hur dessa reproduceras i rättslig praktik och även förstå hur domstolen hanterar bakomliggande diskurser.

En central styrka med metoden är dess förmåga att skapa djupgående förståelse av ett avgränsat fenomen i dess sociala och språkliga kontext (Bryman 2018, s. 641). Metoden skapade förutsättningar för att analysera både explicita och implicita diskurser i materialet. Studien eftersträfvade även analytisk trovärdighet genom att analysen kontinuerligt relaterades till studiens syfte samt utgick från lämpliga teoretiska utgångspunkter. Kodning och tematisering genomfördes iterativt, vilket möjliggjorde att preliminära tolkningar kunde omvärderas och utvecklas under analysprocessens gång.

Bryman beskriver kritiken mot kvalitativ forskning som att den är subjektiv, svår att replikera och utmanande vad gäller generalisering (2018, s. 484). Men detta till trots finns det särskilda kriterier att utgå från för att säkerställa kvaliteten i kvalitativ forskning. De två huvudsakliga är tillförlitlighet och äkthet (Bryman 2018, s. 467). Begreppet tillförlitlighet bygger på fyra delkriterier med motsvarigheter inom kvalitativ forskning. Den första handlar om trovärdighet. Eftersom det kan finnas flera olika beskrivningar av en social verklighet handlar trovärdighet om att forskaren visar att resultaten verkligen speglar den verklighet som har studerats (a.a.). Materialet har analyserats genom upprepad närläsning och stegvis kodning, vilket möjliggjorde omvärdering och utveckling av primära tolkningar som i sin tur leder till ökad trovärdighet. Studien har även utgått från konkreta språkliga formuleringar i domarna, vilket stärkt kopplingen mellan analys och empiriskt material. Denna studie genomfördes av två studentforskare vilket innebar två olika tolkningar av materialet. För att minimera risken av subjektivitet och därmed öka trovärdigheten genomfördes kodningen till analysen separat och enskilt, för att sedan jämföras. Hade det varit ännu fler som utförde studien hade den egna, subjektiva tolkningen minskat.

Överförbarhet är det andra kriteriet och handlar om i vilken utsträckning resultaten kan vara användbara eller relevanta i andra sammanhang än det som studerats (Bryman 2018, s. 467-468). Inom kvalitativ forskning är målet ofta inte att generalisera resultaten till en större population utan att snarare ge djupare förståelser eller beskrivningar av

kontext (a.a.). Detta kriterium har varit eftersträvansvärt genom att studiens urval haft viss geografisk spridning och tidsperiod. Dock kan studiens diskursanalytiska ansats vad gäller subjektivitet i tolkningar av materialet innebära att en exakt överförbarhet inte kan uppnås.

Det tredje kriteriet, pålitlighet handlar om att forskningsprocessen ska vara tydlig och transparent (Bryman 2018, s. 468). Detta har studien avsett att uppnå genom att noggrant dokumentera och redovisa för datainsamling, urval och kodning. Bland annat har definitioner för kodningen skapats för att säkerställa en gemensam förståelse.

Sista kriteriet handlar om strävan efter objektivitet trots att absolut objektivitet inte är uppnåbar (Bryman 2018, s. 470). Studien har även eftersträvat att låta resultaten vila på det empiriska materialet genom att analysen utgått från konkreta språkliga formuleringar i domarna. Detta kriterium är kopplat till metodens mest markanta begränsning, vilket relaterar till diskursanalysens relation till reflexivitet. Reflexivitet innebär att forskaren måste vara ständigt medveten och kritiskt granska hur den egna bakgrunden, erfarenheterna och förförståelse kan påverka forskningsprocessen (Bryman 2018, s. 471). Eftersom studien har en kvalitativ och tolkande ansats måste studentforskarens roll och förförståelse vara en central aspekt att beakta, inte minst i analysen. Reflektion och förhållningssätt kring förförståelse har därför varit närvarande under studiens gång. Eftersom studien dessutom rör laddade frågor om hatmotiv och diskriminering har särskild vikt lagts vid att reflektera över hur egna föreställningar och samhällsliga värderingar kan ha påverkat förståelsen av materialet. Detta har hanterats genom återkommande diskussioner kring tolkning och kodning i syfte att synliggöra och därmed minska risken för oreflekterade antaganden i analysen.

En ytterligare utmaning är att materialet riskerar vid kodningen av texten att tappa sitt kontextuella sammanhang. Datan riskerar att tappa eller helt förlora sin betydelse genom att den plockas ut ur en kontext och därmed missa viktiga aspekter som har en inverkan på datan (Denscombe 2009, s. 400). Därmed har det varit centralt att frambringa även kontexten i den text som analyseras genom att applicera socialkonstruktivism som ett analytiskt verktyg och därmed belysa att det språkmönster som används bidrar till att skapa diskursen.

Metoden var även tidskrävande eftersom analysen genomfördes manuellt utan dataprogram. Särskilda datorprogram kan användas som hjälpmedel vid hantering av

material samt vid analys (Denscombe 2009, s 400-401). Ett datoriserat kalkylark användes för att strukturera materialet och dokumentera kodningen, men analysarbetet genomfördes genom manuell närläsning och tolkning. Att manuellt hantera all data var tidskrävande vilket begränsade omfattningen av materialet och resulterade i ett mindre urval av domar. Ett mindre urval möjliggör visserligen en djupare analys, men innebär samtidigt begränsningar vad gäller generaliserbarhet och representativitet (Denscombe 2009, s. 399). Studien syftar dock inte till statistisk generalisering utan till att skapa en fördjupad förståelse av hur hatmotiv konstrueras diskursivt i rättsliga sammanhang.

Alternativa metoder övervägdes under forskningsprocessen. Tematisk analys diskuterades som ett möjligt tillvägagångssätt. Metoden fokuserar på att identifiera återkommande teman i materialet (Bryman 2016, s. 528). Liknande teman och mönster som kom fram i studiens analys hade med sannolikhet hittats med en tematisk analys. Samtidigt som en djupare analys av språkets betydelse inte hade genomförts och analysen av diskurser hade därmed fallit bort. Metoden bedömdes därför inte helt förenlig med studiens syfte. Även intervjuer eller enkäter med personer verksamma inom domstolsverket övervägdes, men valdes bort eftersom studiens syfte inte var att undersöka individuella uppfattningar om hatmotiv utan hur hatmotiv konstrueras i själva domstolstexterna.

Vidare övervägdes en kvantitativ dataanalys, vilket hade kunnat ge ett större urval att jobba med men inte möjliggjort samma språkliga djupanalys. Fokus hade i stället hamnat på statistiska samband kopplat till hatmotiv i svenska brottmålsfall. Även en rättsdogmatisk metod ansågs vara olämplig eftersom dess främsta uppgift är att genom tolkning, systematisering och fastställande beskriva den gällande rätt som råder (Sandgren 2021, s. 51-52).

Urvalet bestod av 41 svenska brottmålsdomar som valdes ut genom ett subjektivt urval. En begränsning av domar fick göras med anledning av tidsresurs. För att få en djupare analys och i sin tur ännu bredare förståelse av hur hatmotiv klargörs i domar hade urvalet kunnat utökas till fler domar om det funnits mer tid och resurser. Detta hade i sin tur bidragit till en djupare analys och förståelse av konstruktionen av hatmotiv i svenska domar. Det hade även sannolikt påverkat studiens kvalitet. Fler nyckelord skulle även kunna inkluderas vid sökning av domar. De orden skulle till exempel kunna vara "hets mot folkgrupp", "olaga diskriminering" och "grunder för straffskärpning vid hatbrott",

vilka är benämningarna på hur hatbrott regleras i brottsbalken (SFS 1962:700; Polismyndigheten 2025). Inkludering av dessa träffar skulle kunna ge dels fler träffar och domar, dels en djupare analys av hur hatbrott reproduceras i en rättslig kontext. Anledningen till att dessa sökord inte användes i studien var att fokus låg på hur hatmotiv diskursivt framkommer för att sedan analyseras. Det ansågs därför vara en risk att det skulle frambringa ett för brett urval med för lite diskursivt material att analysera, där det språkliga resonemanget om hatmotiv inte skulle stå i fokus. Därmed gjordes en avgränsning till att söka efter domar som uttryckligen innehöll orden hatmotiv eller hatbrott. Den induktiva ansatsen och det subjektiva urvalet möjliggjorde samtidigt att ytterligare material hade kunnat inkluderas om inte tillräckligt omfattande material hade identifierats.

Det har även tagits hänsyn till etiska överväganden. Eftersom kärnmaterialet består av svenska domar som är offentliga har detta inte krävt något större etiskt övervägande. Enligt 2 kap. 4 § tryckfrihetsförordningen (SFS 1949:105) är svenska domar allmänna handlingar, vilket innebär att materialet varit offentligt tillgängligt. Trots detta har hänsyn tagits till de individer som förekommer i domarna. Studien har därför eftersträvat en återhållsam återgivning av känsliga uppgifter för att minimera risken för onödig exponering. Studien har även tagit hänsyn till de etiska utmaningar som uppstår vid återgivning av rasistiska och kränkande uttryck. Sådana formuleringar har endast återgivits när det bedömts vara nödvändigt för analysen och har i sådana fall presenterats i sitt analytiska sammanhang. Samtidigt har hänvisningar till domarna bibehållits för att säkerställa transparens och möjlighet till granskning.

6 Resultat

De resultat som framkommit av materialet baseras på en diskursiv kodning av hatmotiv, diskriminerande uttryck, perspektiv och språkbruk. Resultaten är deskriptiva och syftar till att redovisa de teman och mönster som uppstått utan tolkning. Följande resultat baseras på kodningar som visas i *Tabell 1-kodning*:

Tabell 1-Kodning

Kodning	Definition
Hatmotiv explicit	När domstolen fastställt hatmotiv
Hatmotiv villkorad	När domstolen endast antytt att det funnits hatmotiv
Hatmotiv avvisad	När domstolen inte kunnat styrka hatmotiv
Hatmotiv annat lagrum	När annat lagrum åberopas och får större relevans
Rasistiska uttryck	Vilka rasistiska uttryck som förekommer
Religiösa symboler	Vilka uttryck om religiösa symboler som förekommer
Politiska ideologier	Vilka uttryck om politiska ideologier som förekommer
Sexuell läggning	Vilka uttryck om sexuell läggning som förekommer
Könsuttryck	Vilka uttryck om könsidentitet som förekommer
Utrymme-Målsägande	Vad säger målsägande och hur mycket plats ges denne av domstolen
Utrymme-Tilltalad	Vad säger den tilltalade och hur mycket plats ges denne av domstolen
Diskursiv tystnad	När potentiellt hatmotiv inte diskuteras trots starka uttryck
Diskursivt implicit	Existerande diskurser som det inte förs något resonemang om
Säkert språk	När domstolen använder auktoritärt språk
Osäkert språk	När domstolen använder försiktigt och tvekande språk

I materialet framträder tre huvudsakliga kategorier av hatmotiv, hatmotiv som explicit fastställts, hatmotiv som villkorats eller avvisats. Flertalet domar innehåller ett explicit fastställande av hatmotiv där domstolen tydligt anger att motivet för brottet var att kränka en person på grund av dennes, bland annat etnicitet, sexuella läggning eller religion. I dessa fall har hatmotivet kopplats till straffskärpning. En skillnad mellan domstolsinstanserna förekommer dock. I tingsrättens domar framträder hatmotiv ofta

som en tydlig del av gärningen, men med variation i hur starkt det fastställs. I flera fall konstaterar tingsrätten att ett hatmotiv föreligger och kopplar detta till straffskärpning. Samtidigt finns det domar där tingsrätten återger exempelvis rasistiska eller homofobiska uttryck men ändå inte anser det styrkt att motivet varit att kränka på grund av exempelvis etnicitet eller sexuell läggning. I dessa fall presenteras hatmotivet som möjligt eller relevant, men inte tillräckligt bevisat.

I hovrätten finns en tydlig variation i förhållande till tingsrättens bedömning. I vissa fall instämmer hovrätten i tingsrättens slutsats och reproducerar därmed bedömningen av hatmotiv utan några egna eller större tillägg. I andra fall förändras tingsrättens bedömning, exempelvis genom att hatmotiv som tidigare avvisats fastställs. En klar majoritet visar dock att hatmotivet ges en mer begränsad roll i hovrättens domar. Omfattningen av resonemang kring hatmotivet reduceras i de flesta fall i hovrätten där fokus i stället läggs på straffvärde eller andra rättsliga aspekter. Detta kan dock bero på att de brottmål som överklagats till hovrätterna inte innefattar den brottsgärning som är kopplad till hatmotivet.

I vissa fall framträder även en skillnad i hur tydligt hatmotivet formuleras. Tingsrätten kan använda mer explicita formuleringar kring motivet, medan hovrätten uttrycker sig mer sammanfattande och konstaterande, ofta med utgångspunkt från tingsrättens domar. Det förekommer också exempel där hatmotivet i hovrätten kopplas till andra rättsliga frågor, såsom påföljd eller utvisning, snarare än att utvecklas som en självständig del av domarna.

Kodningarna som gäller förekomsten av rasistiska uttryck eller anspelningar på målsägandens sexuella läggning, etnicitet, könsuttryck eller trosuppfattning. I många av de domar som finns med i materialet förekommer diskriminerande uttryck, särskilt i tingsrättens domar där de ofta återges som direkta citat. Dessa citat kan vara detaljerade och innehålla både nedsättande och grova formuleringar riktade mot målsägandens identitet eller identitetsuttryck. Ett exempel återfinns i domen *Luleå tingsrätt dom 2015-09-24 i mål nr B 2340-14* där flertalet olika rasistiska uttryck förekommer.

...varit ägnat att kränka honom på grund av hans hudfärg då han uttalat blatte, turkdjäväl, blattepolis och negerpolis (Luleå tingsrätt dom 2015-09-24 i mål nr B 2340-14, s. 3).

I flera fall återges flera olika uttryck inom samma dom, vilket ger en relativt omfattande bild av vad som sagts under händelsen.

En skillnad som kan ses i hovrättens domar är att dessa diskriminerande uttryck som spelar på exempelvis rasism, förändras i jämförelse med tingsrätten. I vissa fall utelämnas citaten helt, i andra fall ersätts de med mer generella formuleringar. Detta framträder tydligt i jämförelsen mellan *Stockholms tingsrätt dom 2018-03-21 i mål nr B 12213-17* där fallet sedan överklagades till hovrätten, *Svea hovrätt dom 2019-04-05 i mål nr B 3947-18*. I tingsrättens dom återges de rasistiska uttrycken konkret och ordagrant. Målsäganden beskriver exempelvis hur gärningspersonen skrek "jävla svartskalle, dra härifrån" (Stockholms tingsrätt dom 2018-03-21 i mål nr B 12213-17, s. 10), vilket även återkommer i tingsrättens egen bedömning av händelsen. I hovrättens dom utelämnas däremot de konkreta uttalandena helt. Hovrätten skriver istället endast att motivet för gärningarna var att kränka målsäganden "på grund av hans etniska ursprung" (Svea hovrätt dom 2019-04-05 i mål nr B 3947-18, s. 3). Denna reducering av exakt ordval gör att det exakta innehållet i uttalandena inte längre framgår i hovrättens framställning.

Vidare framgår att uttryckens innehåll sällan utvecklas i domarna, oavsett instans. De presenteras som en del av händelsebeskrivningen men utan ytterligare förklaring eller kontextualisering.

Vad gäller kodningen om politiska ideologier framträder det att tingsrätten ibland ger relativt utförliga beskrivningar av symboler, handlingar och bakgrundsfaktorer. Vilket är särskilt synligt i tingsrättsdomen från *Umeå tingsrätt dom 2018-11-26 i mål nr B 2673-18*. Tingsrätten beskriver där den tilltalade som "aktiv medlem i den nationalsocialistiska organisationen Nordiska motståndsrörelsen" (Umeå tingsrätt dom 2018-11-26 i mål nr B 2673-18, s. 2) och återger därefter detaljerade beskrivningar av de bilder och symboler som spridits på sociala medier.

Den fjärde bilden föreställer Adolf Hitler i solglasögon omgärdad av texten nationalsocialism. Ovanför bilden är skrivet "Adolf Hitler banade vägen, nu behöver vi bara kämpa! Nationalsocialism – Eller inget! (Umeå tingsrätt dom 2018-11-26 i mål nr B 2673-18, s. 3).

Tingsrätten utvecklar även symbolernas ideologiska innebörd genom att koppla dem till nationalsocialismens historiska övergrepp och konstaterar att hakkorset är "en symbol

som uttrycker missaktning för det judiska folket” (Umeå tingsrätt dom 2018-11-26 i mål nr B 2673-18, s. 5)

I hovrättens dom *Hovrätten för övre Norrland dom 2019-01-28 i mål nr B 1151-18*, som följer som överklagande reproduceras tingsrättens beskrivningar i en mycket koncentrerad form. Följande två citat illustrerar hur hovrätten reproducerar tingsrättens domar.

Hovrätten fastställer tingsrättens dom (Hovrätten för övre Norrland dom 2019-01-28 i mål nr B 1151-18, s. 1) [och] Utredningen i hovrätten har varit densamma som vid tingsrätten. Förhöret vid tingsrätten har spelats upp (Hovrätten för övre Norrland dom 2019-01-28 i mål nr B 1151-18, s. 2).

De mer utförliga beskrivningarna av symboler, ideologiska referenser och historiska kopplingar reproduceras därmed inte i hovrättens egen framställning. Reproduceringen av tingsrättens dom beror ofta på att hovrättens domar överklagas i relation till annat lagrum än den som åberopas av straffskärpningsbestämmelsen, det vill säga 29 kap. 2§ 7p i brottsbalken (1962:700).

I tingsrättens domar ges målsägandens perspektiv ofta ett relativt stort utrymme. Detta inkluderar beskrivningar av händelseförloppet ur målsägandens synvinkel samt redogörelser för upplevelser, såsom rädsla, psykiskt lidande eller andra konsekvenser av gärningen. Detta framträder tydligt i Attunda tingsrätt dom 2020-02-06 i mål nr B 4434-18 och den efterföljande hovrättsdomen från Svea hovrätt dom 2020-10-19 i mål nr B 2671-20. I tingsrättens dom återges målsägandenas upplevelser och reaktioner. Exempelvis beskrivs hur en av målsägandena upplevde hoten som skrämmande och hur de efter telefonsamtalen stannade kvar i lokalen under kvällar och nätter för att vakta den.

Han upplevde hoten som skrämmande och efter det första samtalet stannade de inledningsvis kvar i lokalen för att vakta densamma under kvällar och nätter (Attunda tingsrätt dom 2020-02-06 i mål nr B 4434-18, s. 14).

I samband med brottet beskrivs dessutom hur en av målsägandena mådde efter brottet.

Vid tidpunkten led hon av en depression och händelsen utlöste en panikattack. Hon var jätterädd och hyperventilerade. Folk som kom till platsen - bland annat en

kvinna - försökte lugna henne och frågade vad som hade hänt. Eftersom hon hade panik hade hon dock svårt att prata (Attunda tingsrätt dom 2020-02-06 i mål nr B 4434-18, s. 17).

I hovrätten minskar i regel målsägandens utrymme. Målsägandens upplevelser återges mer kortfattat eller utelämnas helt, och fokus ligger i stället på den rättsliga bedömningen.

Tingsrätten har i sin dom utförligt redovisat vad de hörda personerna har berättat samt hur rätten har värderat den bevisning som har lagts fram. Hovrätten gör inte några andra bedömningar än de som tingsrätten har gjort vare sig i frågan om skuld, påföljd eller skadestånd (Svea hovrätt dom 2020-10-19 i mål nr B 2671-20, s. 4).

Den tilltalades perspektiv får också relativt stort utrymme i tingsrätten. I tingsrätten kan detta inkludera mer utförliga beskrivningar av bakgrund eller personliga omständigheter. Exempelvis från samma dom återger tingsrätten hur den tilltalade upplever situationen.

Han kände sig helt enkelt grundlurad och var fly förbannad eftersom han inte fick något gehör (Attunda tingsrätt dom 2020-02-06 i mål nr B 4434-18, s. 15). [Och] I ett av samtalen bad han dessutom om ursäkt. Han tycker att det är löjligt att tolka in allvar i de så kallade hoten (a.a.).

I hovrättens dom minskar utrymmet även för den tilltalade. I hovrätten är de olika parternas utrymme således mer begränsade och kopplade till den juridiska prövningen och överklagandet.

I materialet finns det ett återkommande tema som kodats som diskursiv tystnad och diskursiv implicit. Dessa teman har varit särskilt starka i relation till hur diskriminerande uttryck hanteras i domarna. Dessa återfinns i både tingsrätten och hovrätten men med vissa skillnader.

I tingsrättens domar återges ofta direkta citat som uttryck i samband med gärningen. Dessa kan vara tydligt kopplade till exempelvis etnicitet, religion eller sexuell läggning. Ett exempel är Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23 där målsäganden uppger att en av de tilltalade sagt "bögiävel och liknande nedsättande saker med anspelning på hans sexuella läggning" (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 15). Tingsrätten återger även den tilltalades förnekande, där han uppger att

han inte sagt "bögjäväl eller liknande" (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 16) och att han inte har "något emot homosexuella" (a.a.). Trots att uttrycken återges ordagrant utvecklas inte deras innebörd eller funktion närmare i domen. Istället konstaterar tingsrätten kortfattat att det "att det inte är visat att någon av dem haft något hatbrottsmotiv" (a.a.). I flera fall anges att sådana uttryck förekommit, men det saknas en mer utförlig redogörelse för hur dessa vägs in när domstolen bedömer om ett hatmotiv föreligger eller inte.

En återkommande form av diskursiv implicitet i tingsrätten är att sambandet mellan uttryck och motiv inte utvecklas explicit. Det framgår att vissa uttalanden gjorts, men det specificeras inte om dessa anses uttrycka ett motiv, vara en del av en konflikt eller ha någon annan funktion i händelsen. Detta innebär att kopplingen mellan det som sagts och den rättsliga bedömningen i vissa fall förblir implicit och kräver egen förståelse av fenomenet eller uttrycket. I domen konstaterar tingsrätten exempelvis att tjaset mellan parterna enligt vissa uppgifter började redan på tåget och att konflikten därefter eskalerade (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 16). Domstolen återger både de homofobiska uttrycken och alternativa förklaringar till konflikten, men utvecklar inte närmare hur uttrycken ska förstås i relation till frågan om hatmotiv. Kopplingen mellan det som sagts och den rättsliga bedömningen förblir därmed i stor utsträckning implicit och kräver en egen förståelse av uttryckens sociala och diskriminerande innebörd.

I hovrättens domar framträder denna implicita kodning i en annan form. Hovrätten reducerar ofta tingsrättens innehåll där uttryck som återgetts i tingsrätten antingen utelämnas helt eller ersätts med mer generella formuleringar. Istället för att citera exakt vad som sagts anges exempelvis att nedsättande eller homofobiska uttalanden förekommer. I Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24 anges det att:

Hovrätten tar fasta på AAs uppgifter. Av dess framgår att DD kallade denne "bög" och i övrigt agerade nedsättande mot AA med anledning av dennes sexuella läggning såväl före som efter misshandeln (Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24, s. 6).

Denna typ av formuleringar preciserar inte innehållet i uttalandena, vilket innebär att läsaren inte får samma insyn i vad som faktiskt uttrycks i situationen. Det krävs således att läsaren förstår att ordet bög anses vara nedsättande. I vissa fall förekommer även en ytterligare förskjutning där uttrycken inte alls återges i hovrätten, trots att de haft en

framträdande plats i tingsrättens domar. I dessa situationer framgår det att uttalanden förekommer, men utan närmare beskrivning av deras innehåll eller karaktär.

Den diskursiva tystnaden framträder också i hur hatmotiv motiveras i domarna. I flera fall konstateras att ett hatmotiv föreligger eller inte föreligger, utan att resonemanget bakom denna slutsats utvecklas närmare. Det anges exempelvis att motivet inte är styrkt, eller att det finns skäl att beakta hatmotivet men utan en mer detaljerad genomgång av hur domstolen tolkat de uttryck och omständigheter som framkommit. Detta gäller i båda instanserna, men blir särskilt framträdande i hovrätten där framställningen generellt är mer koncentrerad. Detta kan illustreras genom tingsrättsdomen från Solna Tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23. I tingsrätten konstateras relativt kortfattat att det "inte är visat att någon av dem haft något hatbrottsmotiv" (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 16) trots att uttryck med tydliga anspelningar på sexuell läggning återgivits tidigare i domen. I hovrätten sker istället motsatsen när domstolen konstaterar att det är klarlagt att den tilltalade haft ett s.k. hatmotiv (Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24, s. 6). I båda instanserna utvecklas resonemanget bakom slutsatsen i begränsad utsträckning. Det framgår inte närmare hur domstolen tolkat de uttryck och omständigheter som förekommit eller vilken betydelse dessa haft i den rättsliga bedömningen.

En ytterligare aspekt av tystnad i materialet rör hur kategorier som etnicitet, religion, sexuell läggning och politiska ideologier behandlas. Dessa nämns i flera fall i samband med gärningen, men utan att deras betydelse utvecklas. De framträder som delar av händelsebeskrivningen, men utan att sättas in i ett större sammanhang eller kopplas till en mer utförlig diskussion om motivet. Detta skapar en diskursiv tystnad kring hatmotivet.

Språket i domarna är genomgående formellt och juridiskt. I tingsrätten förekommer dock ofta en större variation i uttryckssätt med mer beskrivande formuleringar och direkta citat. Detta framträder i jämförelsen mellan *Solna tingsrätt dom 2013-05-28 i mål nr B 3635-12* och *Svea hovrätt dom 2014-05-27 i mål nr B 6089-13*. I tingsrättens dom återges händelseförloppet utförligt genom målsägandens berättelse och direkta citat. Målsäganden beskriver exempelvis hur de tilltalade använde rasistiska uttryck såsom "djävla neger" och uppmanade honom att "åka hem till sitt Afrika" (Solna tingsrätt dom 2013-05-28 i mål nr B 3635-12, s. 8). Tingsrätten återger även detaljerade beskrivningar

av hur målsäganden försökte undvika konflikt genom att förflytta sig, hur de tilltalade följde efter honom samt hur målsäganden upplevde situationen efter brottet (a.a.).

Han försökte dock undvika dem och för att undvika bråk förflyttade han sig in i vänthallen, där det fanns andra människor. De två följde dock efter honom och fortsatte tjafsa (Solna tingsrätt dom 2013-05-28 i mål nr B 3635-12, s. 8).

En mer detaljerad framställning av händelsen kan bidra till att språket uppfattas som något mer vardagligt i jämförelse med hovrättens mer strikta och koncentrerade språk. I hovrätten är språket i större utsträckning mer sammanfattande och fokuserad på rättsliga frågor. Hovrätten sammanfattar samma händelse som tingsrätten genom att konstatera att det "förekom ordväxling som anspelade på nationalitet" (Svea hovrätt dom 2014-05-27 i mål nr B 6089-13, s. 6) och att någon av de tilltalade uttalade ord som "neger". Hovrätten fokuserar därefter främst på den rättsliga bedömningen och konstaterar att motivet för gärningen varit att kränka målsäganden "på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung" (Svea hovrätt dom 2014-05-27 i mål nr B 6089-13, s. 7). De mer utförliga berättelserna och konkreta citaten från tingsrätten reduceras därmed till kortare och mer koncentrerade formuleringar i hovrätten vilket innebär att detaljer som återges i tingsrätten inte alltid inkluderas i hovrättens domar.

Resultaten visar att domarna ofta följer återkommande diskursiva mönster i hur hatmotiv och relaterade uttryck beskrivs. Framför allt framgår det att sambandet mellan uttryck och motiv inte är konsekvent, utan varierar beroende på hur det formuleras i texten. Det framkom även att en tydlig skillnad mellan instanser, där tingsrätten i högre grad återger konkreta händelser och exakta uttryck medan hovrätten oftare sammanfattar och presenterar innehållet på en betydligt mer övergripande nivå. Detta påverkar hur olika aspekter av händelsen framträder i domarna.

Vidare återkommer kategorier såsom etnicitet, religion och sexuell läggning men deras betydelse utvecklas inte alltid i relation till motivbedömningen. I flera fall nämns dessa som delar av händelseförloppet utan att tydligt kopplas till domstolens slutsatser.

Ett genomgående inslag i materialet är också att vissa aspekter lämnas outvecklade. Detta gäller både hur uttryck förstås och hur hatmotiv motiveras, vilket innebär att delar av resonemangen förblir implicita. De olika instanserna producerar olika typer av språkliga konstruktioner av hatmotiv, detta innebär att det inte finns en diskursiv formulering av hatmotiv som är konstant giltig. Sammanfattningsvis visar materialet hur

hatmotiv och uttryck framträder i domarna i hög grad påverkas av hur de formuleras, vilka delar som lyfts fram och vilka som lämnas outtalade

7 Analys

Det som framträder i materialet handlar främst om hur hatmotiv görs begripligt inom domstolens diskurs snarare än om en variation i hur straffskärpningsgrunden som återfinns i brottsbalken 29 kap. 2§ 7p (1962:700) tillämpas. Detta kan förstås genom begreppet diskurs, där fokus riktas mot de återkommande sätt att tala om och formulera hatmotiv som möjliggör vissa tolkningar och utesluter andra. Genom att använda diskursbegreppet möjliggörs en analys av meningsskapande processer. För att överhuvudtaget kunna existera som rättslig kategori framstår hatmotiv därmed inte som en egenskap som automatiskt finns i gärningen utan som något som produceras genom lingvistiska formuleringar och resonemang. För att förstå språk som meningsskapande praktik innebär detta att språket inte enbart beskriver hatmotiv, utan aktivt bidrar till att konstruera dess innebörd. Detta är centralt för studiens analytiska ansats eftersom fokus därmed förskjuts från vad hat är till hur hat görs begripligt genom språket i domstolen. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv framstår hatmotiv därför inte som en färdig kategori som identifieras, utan som något som skapas genom de språkliga ramar som domstolen som institution tillhandahåller. Domstolen kan förstås som en institutionell auktoritet eftersom domstolen har en särskild position i att definiera vad som räknas som ett legitimt hatmotiv i praktiken. Detta är relevant eftersom studien specifikt undersöker domar som empiriskt material, där domstolens auktoritet får avgörande betydelse för vilka tolkningar som etableras som rättsligt giltiga.

Lagar stiftas av riksdagen men det är i praktiken som hatmotivet legitimeras och det sker av olika domstolar runt om i Sverige av olika tjänstemän. Det skapas således en rättslig praktik. Det kan tänkas att det blir en sårbarhet för likriktighet då det saknas riktlinjer och struktur för hur hatmotivet ska hanteras lingvistiskt. Detta i sin tur kan påverka samhällsdebatten eftersom olika domstolar och tjänstemän kan tänkas hantera hatmotivet annorlunda. När hatmotivet inte tydligt fastställs eller diskuteras kan det tänkas att hatmotivet blir ett begrepp som blir svårtolkat i samhällsdebatten. Det påvisar även domstolarnas institutionella makt och vikten av en juridisk tydlighet. Om inte legitimitet och förståelse till hatmotivet konstitueras av domstolarna lämnas detta till

någon annan. Konsekvensen kan bli att hatmotivet tappar den legitimitet som domstolarna är utsedda att skapa genom sin institutionella makt. Eftersom hatmotiv är ett juridiskt begrepp och något som bedöms inom den rättsliga kontexten behövs en tydlighet och enhetlighet inom den rättsliga kontexten.

7.1 Kodning hatmotiv

Den variation som i kodningen identifieras som "hatmotiv explicit", "hatmotiv villkorad" och "hatmotiv avvisad" visar därmed inte bara olika rättsliga utfall utan också olika diskursiva positioner för vad hat får vara och hur det kan förstås. Dessa kodningar kan därför förstås som olika diskursiva sätt att konstruera hatmotiv där variationen inte enbart speglar olika utfall i brottmål utan även skapar rättslig mening genom språk. När ett hatmotiv fastställs sker det genom att vissa uttryck, handlingar och kontexter kopplas samman och de får en särskild betydelse i relation till varandra, vilket i sin tur bidrar till att motivet blir juridiskt möjligt eller inte möjligt att erkänna. Detta illustrerar hur diskursiv legitimitet skapas där vissa uttryck och kontexter framstår som tillräckliga för att i rättslig mening identifieras som ett hatmotiv. Detta är centralt eftersom det visar hur domstolars bedömning inte enbart handlar om bevisning, utan också om vilka språkliga och diskursiva konstruktioner som uppfattas som tillräckligt legitima.

När hatmotivet i stället avvisas handlar det inte nödvändigtvis om frånvaron av hat som avgörande skäl utan frånvaron av en tillräckligt legitim, språklig och juridisk konstruktion av hat. Detta visar hur diskurser kan fungera som begränsande, i enlighet med Burrs förståelse av diskurser som både kan möjliggöra men även begränsa vilka tolkningar av verkligheten framstår som giltiga (Burr 2015, s. 85; 90). Det betyder att gränsen mellan hat och icke-hat inte är konstant och stabil utan upprätthålls genom diskursiva val, vilket kan förstås i linje med Berger och Luckmanns resonemang om objektivisering. Det som framstår som en neutral bedömning är i själva verket ett resultat av en process där vissa tolkningar stabiliseras medan andra osynliggörs (Berger & Luckmann 1966, s. 70;78).

Att hatmotiv produceras genom språkliga och diskursiva processer kan därmed innebära att möjligheten för att ett hatmotiv ska erkännas rättsligt blir beroende av hur handlingar, uttryck och kontext formuleras inom rättsprocessen. Detta betyder att vissa uttryck eller erfarenheter lättare kan erkännas som hatmotiv än andra beroende på hur

väl de överensstämmer med domstolens etablerade diskursiva förståelse av hat. Följande visas två exempel där hatmotiv både avvisats och tillstyrkts.

Tingsrätten anser visserligen klarlagt att S.U har uttalat sig på ett rasistiskt och grovt kränkande sätt, men anser att utredningen, främst med beaktande av S.U:s egna uppgifter, inte entydigt visat att det var ett rasistiskt motiv som låg till grund för hennes angrepp mot L.A (Göteborgs tingsrätt dom 2014-04-24 i mål nr B 2696-14, s. 6).

Rånet av och misshandeln av hans make har ett straffvärde om minst 18 månader, varvid tingsrätten i skärpande riktning vägt in att ett motiv för brotten uppenbarligen har varit att kränka makarna på grund av deras sexuella läggning (Borås tingsrätt dom 2022-08-23 i mål nr B 1864-22, s. 13).

I båda dessa exempel beskriver domstolarna att det har förekommit grunder för hatmotiv men gör olika bedömningar. Detta blir betydelsefullt eftersom det synliggör att rättsliga kategorier inte fungerar helt neutralt och objektivt. Rättens förståelse av hatmotiv formas genom institutionella tolkningsprocesser där vissa sätt att beskriva och förstå motiv blir stabila och kan ses som mer legitima än andra. Konsekvensen blir att rättsligt erkännande av hatmotiv inte enbart handlar om objektiv bevisning utan även om vilka diskursiva processer som finns för att göra hat begripligt genom domstolens språk.

Ett annat sätt att tolka konsekvensen av detta är ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Om bedömningen av hatmotiv blir beroende av språkliga och diskursiva formuleringar riskerar tillämpningen att framstå som mindre förutsebar. Liknande handlingar kan därmed ges olika rättslig innebörd beroende på hur motivet uttrycks, tolkas eller formuleras i den specifika rättsprocessen.

7.2 Kodning av diskriminerande uttryck

Följande avsnitt är en sammanslagning av rasistiska uttryck, sexuell läggning, etnicitet, könsuttryck, religiösa symboler, och politiska ideologier.

Skillnaden mellan tingsrätten och hovrätten kan förstås som en förskjutning i villkoren för meningsskapande. Detta kan förstås som en diskurs där betydelse skapas genom konkreta och kontextbundna formuleringar. I tingsrätten ges hatmotiv ofta mer utrymme åt en narrativ och kontextbunden förståelse, där uttryck och omständigheter får fokus. Där även direkta citat i samband med situation och relation existerar i texten,

det vill säga domarna. Ett exempel på detta går att hitta i domen från ett brottmål som tagits upp av både tingsrätt och hovrätt där hovrätten gör en reducering av de rasistiska uttryck som yttrats.

Han är ingen rasist men hon är en smutsig negerhora och mot henne kommer han använda de orden varje gång han ser henne. [och] På väg tillbaka från butiken passerade hon samma man. Mannen började skrika många kränkande ord, som "jävla negerhora" och "smutsiga hora". Det var riktat mot henne (Malmö tingsrätt dom 2018-02-13 i mål nr B 10588-16, s. 5).

På av tingsrätten angivna skäl är det utrett att A.A har ropat kränkande tillmälen mot B.B och följt efter henne (Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 2018-12-18 i mål nr B 692-18, s. 3).

I hovrätten sker i stället en omformulering där hatmotivet ändras till mer stabila och juridiska kategorier. Denna förändring kan förstås som en diskursiv omformulering där språket anpassas till rättens mer standardiserade uttryck. Förskjutning från det konkreta till abstrakta innebär att information tas bort vilket i sin tur innebär att vissa sätt att förstå hat försvinner. Exempelvis när specifika rasistiska uttryck som uppkommer i tingsrätten omformuleras till "rasistiska tillmälen", sker en diskursiv förskjutning där uttryckets innehåll löses upp och ersätts av en kategori som är i samspel med rättens juridiska logik. Vilket är något som går att finna i en dom från ett brottmål som tas upp i Stockholms tingsrätt och sedan överklagas till Svea hovrätt.

När han gick över till de fyra killarna för att konfrontera dem om vad som hade hänt frågade de "you want some more, fucking nigger?" (Stockholms tingsrätt dom 2025-11-18 i mål nr B 16293- 25, s. 30).

Det är således först i tingsrätten som han har berättat om sparkarna och de rasistiska tillmälena (Svea hovrätt dom 2026-02-04 i mål nr B 17662-25, s. 12).

Där hovrätten således reducerar och generaliserar direkta rasistiska uttryck till "rasistiska tillmälen". Detta innebär att det inte längre är det som sades som är fokus utan att det kan klassificeras. Här synliggörs hur språkliga kategoriseringar kan fungera som meningsskapande verktyg.

Detta pekar på en central mekanism i materialet, nämligen att hat bara kan erkännas om det passar in i en redan etablerad diskursiv form. Burrs förståelse av diskurser som både möjliggörande och begränsande blir här avgörande (Burr 2015, s. 85; 90). Utifrån de

teman som konstaterats från materialet såsom rasistiska uttryck, etnicitet, religion, sexuell läggning kan ses fungera inte som neutrala beskrivningar utan som ramar genom vilka verkligheten sorteras och därmed förstås. Samtidigt visar variationen i hur dessa kategorier används att de inte har någon fast betydelse. I vissa fall ges de en central roll i tolkningen av motivet, medan de i andra fall marginaliseras trots att de är tydligt närvarande i texten. Detta innebär att det inte är förekomsten av exempelvis rasistiska uttryck som avgör, utan hur de positioneras i relation till den övergripande utsagan av gärningsbeskrivningen.

Här blir det tydligt att det inte bara handlar om vad som sägs, utan också om vad som räknas som viktigt. När diskriminerande uttryck nämns utan att kopplas till motivet, kan de tolkas som mindre betydelsefulla snarare än avgörande. Sådant som i ett annat sammanhang hade kunnat stå i centrum för en tolkning av hat hamnar här i bakgrunden eller passerar utan större vikt. Det visar hur sättet att prata om något faktiskt styr vilka kopplingar som görs och därmed också vilka slutsatser som dras.

7.3 Diskursiv tystnad

Denna logik blir tydlig i det som i kodningen benämns som "diskursiv tystnad". Begreppet diskursiv tystnad används för att analysera hur frånvaron av förklaring också är en del av den meningsskapande praktiken. Frånvaron av analys kring innebörden av vad exempelvis rasistiska eller homofobiska uttryck betyder är inte neutrala utan även det som inte sägs bidrar till hur diskursen formar förståelsen. Detta ligger i linje med Foucaults tanke om att även det som inte sägs i diskursen kan bli av vikt (Foucault 1972 s. 118-119). Frånvaron av de diskriminerande uttryck skapar gränser för diskursen och därmed det rättsliga meningsskapandet kring hatmotiv. När diskriminerande uttryck inte preciseras skapas en situation där deras innebörd antingen tas för given eller görs irrelevant. Ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan detta förstås som en form av naturalisering, där vissa betydelser internaliseras så djupt att de inte längre behöver uttryckas (Berger & Luckmann 1966, s. 79-80). Samtidigt innebär detta att alternativa förståelser, exempelvis hat som en del av bredare sociala mönster, aldrig kan bli tillgängliga inom domstolens diskurser. Att uttryck och kontexter lämnas utan vidare resonemang trots att de uttryckligen innehåller diskriminerande inslag kan bidra till att

de framstår som mindre relevanta i rättslig mening. Den diskursiva tystnaden innebär därmed inte enbart en frånvaro av språk utan fungerar som en avgränsning för vad som kan förstås som hat genom hatmotiv i juridisk mening. När vissa uttryck inte kommenteras eller ges tydlig koppling till bedömningen av hatmotivet kan det leda till att vissa diskriminerande uttryck osynliggörs inom domstolens diskurs. Detta synliggör domstolens institutionella makt att inte bara definiera vad hat är i praktiken utan också definiera vad som anses tillräckligt legitimt för att juridiskt benämnas som hat. Nedan ges exempel från domskäl i en dom från Solna tingsrätt där domstolen konstaterat att diskriminerande uttryck gällande målsägandes sexuella läggning har yttrats. De fastslår att hatmotiv inte är styrkt med anledning av annat skäl till att målsägande blev angripen förelegat. Inget vidare resonemang förs kring eventuell samexistens kring hatmotiv och att "tjafset" började av annan anledning. Denna tystnad som uppstår riskerar att legitimera dessa nedsättande uttryck som ett icke-hat i juridisk mening då annat motiv får företräde.

Vad gäller påstått hatmotiv så har A.A uppgett att det bara var D.D som sa bögejavel och liknande nedsättande saker med anspelning på hans sexuella läggning och att han inte tror att någon av de andra ens kände till den (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 15-16).

Enligt A.A egna uppgifter uppstod tjafset med D.D redan på tåget när A.A sa till D.D att vara tyst och när D.D sedan drog av A.A hörlurarna vilket fick A.A att säga ifrån. Mot den bakgrunden är det inte visat att skälet till att just A.A blev angripen av D.D var hans sexuella läggning (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 16).

7.4 Diskursivt utrymme

Även fördelningen av vem som får fokus i domarna mellan målsägande och tilltalad bidrar till denna konstruktion. Den diskursiva konstruktionen av hatmotiv kan på så sätt ge olika perspektiv eller utsagor mer eller mindre legitimitet. I tingsrätten ges målsägandens respektive den tilltalades erfarenheter ett visst utrymme, vilket öppnar för en förståelse av hatets konsekvenser. I hovrätten reduceras detta utrymme och fokus förskjuts mot den tilltalades handlingar och uppsåt samt hur detta kan påverka straffvärdet. Detta är inte enbart en fråga om olika perspektiv utan om vilken typ av perspektiv eller kunskap som ges legitimitet. Det erfarenhetsbaserade perspektivet eller kunskapen om att utsättas för hat ges mindre betydelse än det juridiskt strukturerade

perspektivet och kunskapen om uppsåt och bevisning. På så sätt produceras en diskurs där hat främst blir begripligt som ett individuellt motiv snarare än som en social process.

Detta pekar mot en förklaring att domstolens diskurs inte bara beskriver hat utan också avgränsar det. Det som framträder som hatmotiv i domarna är det hat som kan översättas till rättens språk, det vill säga ett hat som är individuellt, avgränsat och möjligt att bevisa inom en specifik lingvistisk och argumentativ struktur. Det innebär att diskursen sätter ramar för vilka uttryck och handlingar som kan översättas. Andra former av hat, som inte är möjliga att översätta på detta sätt, riskerar att falla utanför eller hamna i bakgrunden. Detta betyder att den variation som synliggörs i datamaterialet kan därmed förstås som uttryck för hur denna översättning lyckas eller misslyckas i olika fall. Nedan visas ett exempel ur en dom från Svea hovrätt där domstolen ger legitimitet till målsägandens utsaga. I just detta fall fastställs även hatmotiv och genom att domstolen etablerar målsägandens utsaga som legitim kan den tänkas bidra till vad som konstruerar hatmotiv.

Sammanfattningsvis anser hovrätten att A.A är trovärdig och även om hans berättelse måste värderas med viss försiktighet med hänsyn till hur chockad han uppenbarligen blev av det plötsliga överfallet finner hovrätten ingen anledning att ifrågasätta tillförlitligheten i stort av hans uppgifter om hur misshandeln av honom gick till (Svea hovrätt dom 2026-02-04 i mål nr B 17662-25, s. 11).

I detta perspektiv blir domstolen inte en neutral aktör som identifierar hatmotiv utan en central plats för produktionen av vad hat överhuvudtaget kan vara i en rättslig kontext. Detta knyter an till den institutionella makten som domstolen besitter, där domstolen ges makt att definiera och stabilisera betydelsen av hatmotiv. Genom språkliga val, kategoriseringar och uteslutningar etableras en diskurs där vissa förståelser av hat stabiliseras och andra marginaliseras eller görs omöjliga. Hatmotiv framträder därmed inte som något som ligger i själva handlingen, utan som resultatet av en pågående diskursiv process där rättens språk både möjliggör och begränsar vad som kan förstås som hat.

7.5 Diskursiv implicit

Diskursiv implicit var en annan kodning som analyserades. Detta avsåg de situationer där domstolen återgav diskriminerande uttryck, symboler eller politiska referenser utan att närmare resonera kring dess innebörd och betydelse. Kodningen användes för att

synliggöra hur vissa betydelser framställs som underförstådda och att läsaren förväntas ha en kulturell, samhällelig eller politisk förförståelse för att förstå orden eller kontextens innebörd. Detta blir tydligt i *Hovrätten för västra Sverige dom 2018-09-12 i mål nr B 3721-18*:

Med hänsyn till att angreppet skedde bara några dagar efter den amerikanske presidentens tillkännagivande av flytten av USA:s ambassad till Jerusalem finns ingen annan rimlig förklaring till händelsen än att den var att uppfatta som en hämndaktion mot Israel och att medlet för att hämnas var att kränka församlingsmedlemmarna (Hovrätten för västra Sverige dom 2018-09-12 i mål nr B 3721-18, s. 6).

Trots att händelsen tydlig relateras till både politiska och religiösa kontexter utvecklas inget vidare resonemang kring exempelvis judendom, antisemitism eller det politiska läget som rådde i Israel och Palestina vid den tidpunkten. I linje med Burrs resonemang kan detta förstås utifrån att kunskap och förståelse alltid är kulturellt och historiskt förankrade (Burr 2015, s. 3–4). Vilket även kan ge en förklaring till att domstolen inte för något vidare resonemang kring bakomliggande diskurs.

I *Malmö tingsrätt dom 2025-09-19 i mål nr B 9616-23* får ordet slöja mycket plats.

Domstolen ger utrymme till både vittne och målsägande där citat som "här bär man inte slöja", "ta av slöjan" återges. Det beskrivs att målsägande fått slöjan avsliten samt att den tilltalade själv tillstår att hen uttalat sig om den tilltalades slöja. Inget vidare resonemang förs om vad slöjan troligen kan ha för betydelse eller kan representera. I jämförelse med en annan dom från Malmö tingsrätt där följande citat återges "Om någon bär slöja är det naturligt att andra uppfattar det som att denna person är muslim" (Malmö tingsrätt dom 2014-04-02 i mål nr B 7642-12, s. 9). Således uppstår ett osynliggörande av en bakomliggande diskurs som domstolen inte tar hänsyn till. Foucault (1972 s, 118-119) menar att detta osagda ska ses som begränsningar inom sitt sammanhang snarare än ett dolt budskap.

Detta kan medföra konsekvenser. När domstolens resonemang lämnas som implicita och blir beroende av läsarens egen förförståelse kan variation skapas i hur uttryck och motiv tolkas. Diskurser skapas genom återkommande sätt att formulera och ordna verkligheten, där vissa tolkningar samtidigt etableras som legitima (Burr 2015, s. 79). Den språkliga diskurs som förs skapar därmed legitimitet åt hatmotivet. I de domar där hatmotivet utvecklas mer utförligt begränsas samtidigt utrymmet för alternativa

tolkningar. Genom det juridiska resonemanget skapas en mycket begränsad tolkningsram där domstolens förståelse av motivet framstår som auktoritativ och legitim. Detta kan förstås ur en socialkonstruktivistisk förståelse av institutioner som viktiga aktörer i produktionen och reproduktionen av kunskap (Burr 2015, s. 87). Domstolen framträder därmed inte enbart som en instans som identifierar hatmotiv utan också som en institution som genom sitt språk bidrar till att definiera vad hatmotiv överhuvudtaget kan vara i en rättslig kontext.

7.6 Säkert språk

I materialet framträder ett övergripande starkt eller tydligt juridiskt språk. Detta stärker den juridiska diskursen som domstolen reproducerar och ger mindre utrymme till tolkningar och normativa förståelser av hur hatmotivet har bedömts. Det kan uppfattas som att domstolen gör sin tolkning inom de ramar de har att förhålla sig till och reproducerar därmed den juridiska diskursen. Detta blir tydligt i *Stockholms tingsrätts dom 2018-03-21 mål nr B 12213-17* där tingsrätten uttrycker sig på följande vis.

Tingsrätten anser att det får anses utrett att ett motiv för misshandeln och det olaga hotet på Kungsgatan var att kränka A.M på grund av hans etniska ursprung (Stockholms tingsrätt dom 2018-03-21 i mål nr B 12213-17, s. 14).

I samma stycke i domen beskrivs att åklagaren yrkat på hatmotiv och att lagrummet åberopas. Genom tingsrättens uttalande vinner hatmotivet legitimitet. Tingsrätten fastslår med sitt uttalande att det som framkommit i domen räknas som hat samt med vilket specifikt motiv. I enlighet med Berger och Luckmanns resonemang om språkets meningsskapande funktion kan detta förstås som att språket bidrar till att producera och stabilisera en viss förståelse av verkligheten (Berger & Luckmann 1966, s. 52). Liknande mönster framträder i *Svea hovrätt dom 2026-02-04 i mål nr B 17662-25* där följande återges.

Hovrätten instämmer därför i tingsrättens bedömning att åklagaren har styrkt att ett motiv för gärningarna har varit att kränka målsägandena på grund av deras ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung samt att var och en av de tilltalade har haft ett sådant hatmotiv (Svea hovrätt dom 2026-02-04 i mål nr B 17662-25, s. 17).

Här ges ett ytterligare exempel på hur domstolen använder ett auktoritärt språk för att reproducera diskursen om hatmotiv. Domstolen beskriver tydligt att det finns ett

hatmotiv kopplat till de gärningar som utförts. Detta går i linje med Burrs (2015, s. 87) redogörelse om institutioners betydelse för att skapa legitimitet och tolkning av omgivningen.

7. 7 Försiktigt språk

Samtidigt som domarna domineras av ett tydligt och auktoritärt språk framträder även vissa språkliga förskjutningar som skapar större försiktighet i formuleringen av hatmotiv. Detta sker främst genom ordval som används i samband med påståenden om motiv eller genom att resonemang kring hatmotiv reduceras eller utelämnas. Försiktigheten framträder därmed inte genom osäkerhet i juridisk mening utan genom att de ordval som finns skapar otydligheter och tveksamheter.

Ett återkommande mönster är att hovrätterna i större utsträckning än tingsrätterna använder ett mer avskalat och sammanfattande språk. Detta kan förklaras med att de oftast utgår från den utredning som framkommit i tingsrätten. Ett samband som ses är att hovrätterna generaliserar, omformulerar vad som sagts eller inte alls berör varför ett hatmotiv har fastställts.

Detta blir tydligt i jämförelsen mellan Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23 och Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24, vilka berör samma fall. I tingsrättens formulering anges att:

Det ska vid bedömningen av gärningens straffvärde särskilt beaktas att ett motiv för brottet har varit att kränka S.S på grund av hans sexuella läggning (Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23, s. 9).

I hovrättens formulering omvandlas detta istället till:

Åklagaren har hävdatt att ett motiv för brottet har varit att kränka S.S på grund av hans sexuella läggning (Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24, s. 6).

Förskjutningen från "har varit" till "har hävdatt" innebär att motivet inte längre framstår som lika fastslaget utan blir mer som ett påstående snarare än ett etablerat faktum.

Här synliggörs hur mindre språkliga förändringar kan påverka den rättsliga konstruktionen av hatmotiv och även graden av legitimitet som tillskrivs det. Det handlar således inte enbart om juridiskt innehåll utan om hur språkliga val producerar olika nivåer av säkerhet och auktoritet inom domstolens diskurs.

Denna variation visar att hatmotiv inte enbart konstrueras genom explicita bedömningar, utan även genom mer subtila språkliga positioneringar. Språkets grad av säkerhet får därmed betydelse för hur motivet framstår som juridiskt giltigt, legitimt och möjligt att erkänna inom domstolens diskursiva ramar.

8 Rättssociologisk diskussion

Analysen bidrar till en förståelse av hatmotiv som något som inte bara identifieras i domar utan också formas och ges rättslig mening genom diskursiva lingvistiska formuleringar. Resultaten kan förstås utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv där rättsliga begrepp som hatmotiv inte framstår som helt fasta eller självklara. Analysen visar exempelvis att kopplingen mellan diskriminerande uttryck och hatmotiv inte behandlas på samma sätt i alla domar. Vissa uttryck får stor betydelse i bedömningen medan liknande uttryck i andra fall reduceras, förenklas eller lämnas utan närmare resonemang. Detta väcker frågor om hur rättslig mening skapas genom språk och vilka diskursiva ramar som avgör vad som räknas som ett relevant hatmotiv genom domstolens resonemang.

Med hjälp av ett rättssociologiskt synsätt kan analysen synliggöra att domstolen inte betraktas som ett neutralt och slutet regelsystem utan som en del av samhällets sociala och institutionella maktstrukturer. Inom rättssociologin betonas att rättsliga kategorier inte enbart existerar som fasta juridiska definitioner i lagtexten utan får sitt konkreta innehåll genom sociala praktiker, institutionella tolkningar och återkommande rättsliga processer (Baier, Svensson & Nafstad 2018, s. 40; 56-57). Hatmotiv kan därmed förstås som något som produceras och stabiliseras genom rättens sätt att tala om, beskriva och kategorisera vissa handlingar och uttryck, och inte bara som ett fast objektivet begrepp. Detta ligger nära förståelsen av rätten som ett meningsskapande system där juridiska begrepp formas i en växelverkan mellan lagtext, institutionell praktik och samhälleliga normer (Baier, Svensson & Nafstad 2018, s. 56-57).

Ur ett rättssociologiskt perspektiv blir detta särskilt relevant eftersom rättssociologin bland annat intresserar sig för hur rättslig mening produceras och får betydelse i praktiken. En av rättssociologins byggstenar är relationen mellan *law in books* och *law in action*, det vill säga skillnaden mellan den formella rätten och rättens faktiska praktik (Baier, Svensson & Nafstad 2018, s. 13-14). Lagstiftningen uttrycker formellt att

hatmotiv ska beaktas vid rättsliga bedömningar men analysen visar att det i praktiken finns ett betydande tolkningsutrymme kring hur detta faktiskt görs i domstolarnas resonemang. Det blir därmed tydligt att den formella rätten och rättens praktik inte alltid överensstämmer fullt ut. Hur hatmotiv förstås i praktiken formas genom bland annat domstolarnas lingvistiska diskurser, vilket innebär att den rättsliga betydelsen av hatmotiv delvis produceras i själva rättstillämpningen och inte enbart i lagtexten. Domstolarnas bedömningar kan därmed förstås som en del av det rättssociologin beskriver som den levande rätten. Levande rätten är ett begrepp myntat av Eugen Ehrlich som syftar på den rätt som genomsyrar vardagen, oftast är den rätt som individer faktiskt rättar sig efter och är nära kopplat till sociala normer (Baier, Svensson & Nafstad 2018, s. 83).

Detta innebär dock inte att domstolarnas sätt att konstruera hatmotiv är fritt eller slumpmässigt. Bedömningarna sker inom tydliga ramar, såsom lagstiftning, praxis och krav på rättssäkerhet, proportionalitet och bevisning. Rättssociologiskt blir detta intressant eftersom det visar hur domstolen samtidigt är bunden av rättssystemets strukturer och ramar som de måste förhålla sig till i sina avgöranden. Domstolen har därmed ett tolkningsutrymme men detta tolkningsutrymme begränsas av vilka språkliga och juridiska formuleringar som uppfattas som legitima inom domstolen. Domstolen har således ett utrymme att avgöra vilka uttryck och erfarenheter som juridiskt ska förstås som hatmotiv. Detta synliggör hur institutionell makt utövas genom rättens kategoriseringar och tolkningsprocesser. Även om lagstiftningen formellt beslutas av riksdagen är det i praktiken domstolar och andra rättstillämpande aktörer som avgör hur rättsliga begrepp ska förstås och avgränsas i konkreta situationer. Konstruktionen av hatmotiv sker därför inom både rättsliga och språkligt diskursiva gränser. Detta visar på en central rättssociologisk spänning, nämligen att domstolen skapar mening, men gör det inom ett system där vissa tolkningar är mer möjliga och legitima än andra.

Ur ett rättssociologiskt perspektiv väcker detta frågor om relationen mellan språk, institutionell auktoritet och rättens legitimitet. Domstolens auktoritet bygger delvis på föreställningen om neutralitet och objektivitet men analysen visar samtidigt att rättsliga bedömningar sker genom bland annat lingvistiska diskurser och tolkningsprocesser. Hur domstolen väljer att formulera sig påverkar därför också vilken verklighetsförståelse som framstår som legitim inom rättssystemet. Ett mer generaliserande och juridiskt

språk kan skapa distans till de konkreta erfarenheter som ligger till grund för bedömningen av hatmotiv. Det som framstår som juridiskt neutralt språk kan samtidigt innebära att vissa erfarenheter av diskriminering eller utsatthet tonas ned och får mindre rättslig relevans. Analysen visar därför hur rättens strävan efter objektivitet och strikta juridiska ramar påverkar hur hatmotiv faktiskt synliggörs i praktiken.

Även det som inte sägs i domarna är betydelsefullt. I flera av domarna konstateras det att hatmotiv finns eller inte finns utan att domstolen förklarar hur olika uttryck har tolkats. Ur ett diskursanalytiskt perspektiv kan detta förstås som att vissa tolkningar tas för givna och därför inte behöver utvecklas. Samtidigt kan det också ses som att vissa perspektiv inte ges utrymme. Det som lämnas osagt blir därmed också en del av hur rätten skapar mening.

Slutligen visar analysen att domstolen inte enbart tillämpar rätt utan också deltar i skapandet av samhällelig mening och normer. Domstolen framstår inte bara som ett system där regler appliceras på fakta, utan också som en praktik där sociala fenomen tolkas och ges juridisk innebörd. Samtidigt sker detta alltid inom de ramar som rättssystemet sätter. Domstolarnas sätt att beskriva hatmotiv formas därför både av språkliga processer och av rättsliga krav, vilket innebär att hatmotiv inte enbart framträder som juridiska kategorier utan också som socialt och diskursivt konstruerade fenomen. Domstolarnas sätt att beskriva och kategorisera hatmotiv kan därmed få konsekvenser även utanför rättssystemet eftersom rättsliga bedömningar samtidigt påverkar samhällets förståelse av diskriminering, legitim utsatthet och vad som betraktas som skyddsvärt. När vissa uttryck tydligt erkänns som hatmotiv kan detta bidra till att synliggöra utsatthet och stärka skyddet för grupper som riskerar diskriminering. Samtidigt kan erfarenheter som inte passar in i rättens etablerade tolkningsmönster riskera att osynliggöras eller ges svagare rättsligt erkännande. Analysen synliggör därmed den rättssociologiska växelverkan mellan rätt och samhälle, där rätten både formas av samhälleliga normer och samtidigt bidrar till att forma dem.

9 Slutsats

Utgångspunkten för denna studie var att hatmotiv ofta behandlas som något självklart inom både samhällsdebatten och rättssystemet, trots att själva innebörden av vad som utgör ett hatmotiv sällan problematiseras eller definieras närmare (Stenevi 2024/25:38;

Statens offentliga utredningar, SOU 2023:80; Holm 2026). I introduktionen lyftes därför frågan om hur hatmotiv faktiskt blir rättsligt begripligt och hur domstolar genom språket bidrar till att skapa denna förståelse. Studien har visat att denna fråga är central, eftersom hatmotiv i praktiken inte framträder som en objektiv eller självklar kategori, utan som något som måste formuleras, motiveras och göras juridiskt begripligt genom domstolarnas resonemang.

Studien utgick från följande frågeställning: Hur ges hatmotiv rättslig mening genom språkliga formuleringar i svenska domstolars brottmålsdomar?

Genom en kvalitativ diskursanalys och utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv har studien visat att hatmotiv inte framträder som en självklar eller objektivt fastställd kategori, utan som något som formas genom domstolarnas sätt att beskriva, kategorisera och resonera kring handlingar, uttryck och kontext.

Domar framträder således som meningsskapande texter där vissa uttryck, handlingar och sammanhang ges betydelse medan andra tonas ned eller lämnas outtalade. Studien visar därmed att det finns en tydlig koppling mellan språk och rättslig mening. Hur domstolen väljer att formulera sig påverkar också hur hatmotiv blir möjliga att förstå, erkänna och rättsligt legitimera. På så sätt bekräftar analysen studiens socialkonstruktivistiska utgångspunkt, nämligen att rättsliga kategorier inte enbart upptäcks i verkligheten utan också konstrueras genom sociala och institutionella processer.

Samtidigt tyder analysen på att domstolarna inte tar hänsyn till sociala och diskursiva fenomen utan snarare ser det som juridiska fakta vid hanterandet av olika diskriminerande uttryck. De diskursiva skillnaderna mellan tingsrätt och hovrätt synliggör hur hatmotiv kan göras mer eller mindre synliga beroende på hur språket används. När konkreta uttryck och sammanhang reduceras till mer abstrakta juridiska formuleringar förändras också förståelsen av själva hatet. Detta aktualiserar den problematik som lyftes redan i problemformuleringen, nämligen spänningen mellan föreställningen om domstolen som objektiv och neutral och förståelsen av domstolen som en institution där rättslig mening produceras genom språk.

Tidigare forskning belyser att hantering och tillämpning av hatmotiv är problematiskt inom rättsväsendet. Både när det gäller hur hatmotivet ska utredas redan vid anmälan

av brott men även hur det ska bedömas av domstolar. Hat eller hatbrott är även ett flytande begrepp där domstolar fungerar som en apparat som formar vad begreppet står för. Därmed blir domstolarnas roll central eftersom deras avgörande juridiskt fastslår vad som är ett hatmotiv eller inte. Avgöranden används sedan inom rättsväsendet och genom rättskedjan som praxis. De når även ut till allmänheten och blir en del av den samhälleliga debatten kring vad hatbrott och hatmotiv är.

Studien bidrar till en fördjupad förståelse av hur rättsliga tolkningar formas genom diskursiva processer. Genom att rikta fokus mot språkets betydelse synliggörs hur vissa förståelser av hat etableras som legitima inom rättens ramar, medan andra perspektiv marginaliseras eller osynliggörs. Detta blir särskilt tydligt i de delar av materialet där diskriminerande uttryck återges utan att deras innebörd eller koppling till motivet utvecklas närmare. Det som inte sägs blir därmed lika betydelsefullt som det som faktiskt uttrycks. Studien kan därmed ge en indikation på hur domstolar identifierar hatmotiv inom den rättsliga kontexten genom de diskurser som framkommer i svenska brottmålsdomar. Ett större urval hade kunnat bidra till en djupare förståelse av hur hatmotivet klargörs. Studiens kvalitativa ansats lämnar även en viss sårbarhet eftersom den analytiska processen samt resultatet kan påverkas av studentforskarnas förförståelse. Resultatet kan därmed tolkas med viss försiktighet.

Avslutningsvis pekar studien på behovet av fortsatt forskning kring rättens språkliga och diskursiva praktik. Framtida studier skulle exempelvis kunna undersöka tillämpning av straffskärpningsbestämmelse vid fastställt hatmotiv eftersom tidigare forskning påpekar avsaknad av tydlig praxis. Det skulle även vara relevant att analysera hur rättens språk kring hatmotiv förändras över tid i relation till samhälleliga och politiska förändringar. Genom sådan forskning kan förståelsen för hur rättslig mening produceras och stabiliseras inom domstolen fördjupas ytterligare.

10 Litteraturförteckning

- Baier, M., Svensson, M., Nafstad, I. (2018). *Om rättssociologi*. Studentlitteratur.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Penguin Books.
- Bladini, M. (2013). I objektivitetens sken - en kritisk granskning av objektivitetsideal, objektivitetsanspråk och legitimeringsstrategier i diskurser om dömande i brottmål. Diss. Lunds universitet. <https://lucris.lub.lu.se/ws/portalfiles/portal/5534329/8618963.pdf>
- Brax, D. (2016). Motives, reasons and responsibility in hate/bias crime legislation. *Criminal justice ethics*, 35(3), s. 230-248. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/0731129X.2016.1243826>
- Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2 uppl., Liber AB
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl., Liber AB
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. 3 uppl., Routledge.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2 uppl., Studentlitteratur AB.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. Pantheon books. https://monoskop.org/images/9/90/Foucault_Michel_Archaeology_of_Knowledge.pdf
- Granström, G. Mellgren, C. & Tiby, E. (2019). *Hatbrott? En introduktion*. 2 uppl., Studentlitteratur.
- Hagerlid, M., Granström, G. (2023). Hate crime investigation and sentencing in Sweden: what we learned in the past 20 years? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 31, s. 193-210. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10610-023-09563-9>
- Holm, G. (2026). Brödernas våldsamma hatbrott – attackerade med spärrskaff. Expressen, 15 januari. <https://www.expressen.se/nyheter/sverige/brodernas-valdsamma-hatbrott-attackerade-med-sparrskaff/> [Hämtad 2026-04-16].

Phillips, S., Grattet, R. (2000). Judicial Rhetoric, Meaning-Making, and the Institutionalization of Hate Crime Law. *Law & Society Review*, 34(3), s. 567-606. doi: <https://doi.org/10.2307/3115138>

Polismyndigheten (2025). *Hatbrott*. <https://polisen.se/utsatt-for-brott/polisanmalan/hat-hot-och-vald/hatbrott/> [Hämtad 2026-05-07]

Sandgren, C. (2021). *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB
SOU 2023:80. *Ett starkare straffrättsligt skydd– mot sexuella kränkningar, bedrägerier i vissa fall och brott med hatmotiv avseende kön*.

Stenevi, M. (2024). Interpellation 2024/25:38- Kön som ny grund för straffskärpning vid hatbrott. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/interpellation/kon-som-ny-grund-for-straffskarpning-vid-hatbrott_hc1038/ [Hämtad 2026-04-16]

Frølund Thomsen, J.P. (2007). Diskursanalys. I Andersen, H. & Kaspersen L.B. (red.) *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur, s. 137-147.

Wieslander, M. (2025). Hate crime disclaimers: barriers to education and policing of hate crimes in Sweden. *Policing and society*, 35(9), s. 1256-1271.

Doi:10.1080/10439463.2025.2479663

Zetterström, S. (2017). *Juridiken och dess arbetsätt- en introduktion*. 3 uppl., Iustus förlag.

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 1962:700. *Brottsbalken*.

Ändring genom brottsbalken SFS 1994:306.

Ändring genom brottsbalken SFS 2025:586.

SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*.

Brottmålsdomar

Attunda tingsrätt dom 2020-02-06 i mål nr B 4434-18

Borås tingsrätt dom 2022-08-23 i mål nr B 1864-22

Göteborgs tingsrätt dom 2014-04-24 i mål nr B 2696-14

Hovrätten för västra Sverige dom 2018-09-12 i mål nr B 3721-18

Hovrätten för övre Norrland dom 2019-01-28 i mål nr B 1151-18

Hovrätten för övre Skåne och Blekinge dom 2018-12-18 i mål nr B 692-18

Luleå tingsrätt dom 2015-09-24 i mål nr B 2340-14

Malmö tingsrätt dom 2014-04-02 i mål nr B 7642-12

Malmö tingsrätt dom 2018-02-13 i mål nr B 10588-16

Malmö tingsrätt dom 2025-09-19 i mål nr B 9616-23

Solna tingsrätt dom 2013-05-28 i mål nr B 3635-12

Solna tingsrätt dom 2023-12-21 i mål nr B 9933-23

Stockholms tingsrätt dom 2018-03-21 i mål nr B 12213-17

Stockholms tingsrätt dom 2025-11-18 i mål nr B 16293-25

Svea hovrätt dom 2014-05-27 i mål nr B 6089-13

Svea hovrätt dom 2019-04-05 i mål nr B 3947-18

Svea hovrätt dom 2020-10-19 i mål nr B 2671-20

Svea hovrätt dom 2024-03-12 i mål nr B 527-24

Svea hovrätt dom 2026-02-04 i mål nr B 17662-25

Umeå tingsrätt dom 2018-11-26 i mål nr B-2673-18